

23.18 1947

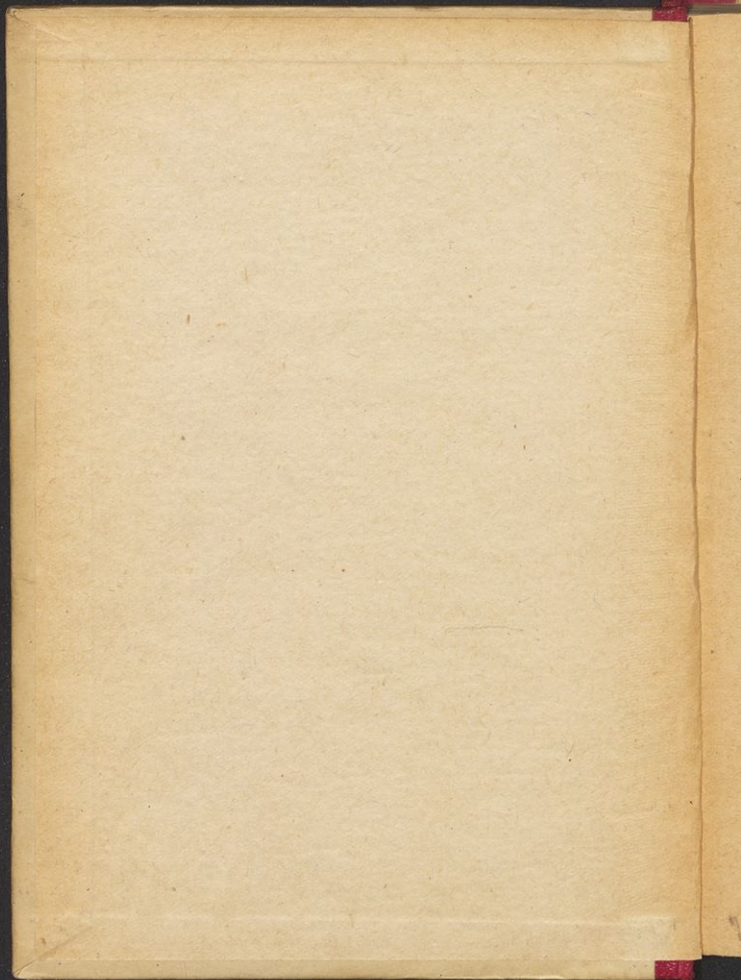
54388

24.

»VOLKODLAKI«

»TALCI V KRALJEVU«

ALOJZIJ REMEC
„VOLKODLAKI“
„TALCI V KRALJEVU“

A L O J Z I J R E M E C

VOLKODLAKI

DRAMA V TREH DEJANJIH

TALCI V KRALJEVU

DRAMA V ENEM DEJANJU

1947

ZALOŽILATISKARNA DRUŽBE SV. MOHORJAVCELJU
tiskovna in produktivna zadruga z omejenim jamstvom

Vse pravice pridržane

Dovoljenje za uprizoritev
obeh iger daje avtor

54388

č 23. IX. 1944 / 9406

VOLKODLAKI
DRAMA V TREH DEJANJIH

OSEBE

ANICA SERŠENOVA, mlada poštarica na deželi

META, njena mati, kmečka žena,

stara okrog 60 let

PETRČEK, Aničin sinček, star kakih 5 let

IVAN POLJANEC, Aničin zaročenec, visokošolec

MARTIN KOPŠE, star kmet, nad 70 let

FRIC ZAJŠEK, gozdar, okupatorski župan

TIPKARICA v občinskem uradu

DVA GESTAPOVCA

Godi se v slovenski vasi na Slovenskem Štajerskem blizu hrvatske meje prve čase po nemški okupaciji 1941. Dejanja si slede drugo za drugim v kratkih razdobjih po nekaj dni.

PRVO DEJANJE

Preprosto opremljena soba poštarice Anice v pritličju. Na sredi pogrnjena miza s stoječo gorečo petrolejko na sredi. Okrog mize nekaj stolic. V kotu na desni mizica s kuhalnikom za čaj, steklenica vode, podstavkom s steklenico slivovke in čašicami, škatlo s keksi in sladkorjem. Na desni v ospredju vrata v spalnico, na levi dvojje oken z zavesami. V ozadju na sredi vrata v vežo, ob njih na levi omara z obleko, vrh omare ročni kovčeg. V ozadju ob mizici s kuhalnikom manjša mizica z radiom. Obešalnik. Med okni divan. Na stenah nekaj slik. Pomladna noč, precej kasno.

1. prizor

META (sedi s Petrčkom v naročju ob mizi na sredi in mu kaže igro »Volka in ovce« na lepenki na mizi): Ni prav tako, Petrček! Volkova skačeta in žreta ovčke, ne ovčke volkov. Tako, vidiš. (Premika fižole držeč Petrčka za roko.)

ANICA (*pride skozi vrata v ozadju, jih zapre in zapahne, obesi sveženj ključev na obešalnik, sleče plašč in ga tudi obesi ter stopi k mizi*): Dober večer, mamica, in ti, moj zlati Petrček! (*Ga poljubi.*) Ali nista še šla spat? Kaj pa delata?

META: Učim Petrčka igro volka in ovce. (*Premika fižole.*)

ANICA: Do sedaj sem delala. Skoraj deset ponoči je že. Vse obračune tiskovin in denarja na pošti sem morala nocoj zaključiti, kakor je zahtevala nova nemška direkcija brzojavno. Ah, kako sem trudna! (*Gre k mizici z radiom, sede in nasloni obraz v dlani.*)

META: Petrček, še vedno ne razumeš igre. Glej, ta dva črna fižola sta dva črna volka, beli fižolčki so pa ovčke. Dvanajst jih je. Rade bi šle v stajico, pa čepita volkova ob vratih in požreta vsako ovčko, če je sama in jo lahko preskočita. Vidiš — takole! (*Preskakuje s črnim fižolom bele in jih jemlje.*) Kar pet sta jih požrla na en mah. Ob vse ovčke boš, Petrček, če ne boš bolje pazil. Tako bodo črni nemški volkodlaki požrli vse slovenske ovčice, če se ne bodo znale braniti.

ANICA: Mama, prosim te, ne begaj otroka s takimi strahovi!

META: Kaj ti veš, kako bo! Jaz vidim in vem! Vse nas bodo požrli ti volkodlaki, kri nam bodo izpili in še mrtvim oči izkopali. In bodo ogenj metali izpod neba, kakor piše sveti Janez v Skrivnem razodetju. To je tista zver, ki ji je ime število šest sto šest in šestdeset in ima glas kakor zmaj...

ANICA: To so stvari in prispodobe, ki jih nihče ne more razumeti in raztolmačiti. Čemu sploh bereš te svete knjige, zlasti te mračne prikazni zamaknjenega apostola, ki navdajajo z grozo vsakogar, ki se z njimi ukvarja? Bili so modrijani, ki so jih skušali razložiti, pa so obupali, da bi jim prišli do dna. Kaj šele ti, mama, preprosta neuka ženska, da bi jih doumela? Pusti vse to!

META: Pripravljeni moramo biti, kajti ne vemo ne ure ne dneva. Vsa ta prerokovanja se izpolnjujejo. Ali ne mečejo Nemci ognja izpod neba na zemljo? Ali ne rjovejo kakor zmaji po celem svetu iz njihovih tromb? In njihova glavna zver ima tako ime, da se pokaže število šest sto šest in šestdeset, če sešteješ črke njevovega imena H-i-t-l-e-r? Naš organist mi je pravil, da je v učenih bukvah to bral. On mi je posodil Sveto pismo.

ANICA: Ne poslušaj tega človeka, ki je na pol prismojen! Vrni mu knjigo, ki ni zate! Še

zmešalo se ti bo, če se boš z vsem tem ukvarjala. Poslušajva raje, kaj poroča radio! (*Zavrti gumb na aparatu.*)

Pritajena godba igra kako minuto.

META (*se neha ukvarjati s Petrčkom in posluša*).

PETRČEK (*prekriža roke na mizi, nasloni nanje glavo in polagoma zaspi*). *Godba naenkrat preneha, iz aparata se oglasi globok, ne preglasen a vendar odločen glas: Achtung! Achtung! An alle untersteirischen Bauern und Arbeiter. Unser Führer Adolf Hitler hat dem Chef der Zivilverwaltung in der Untersteiermark Uiberreither die Parole gegeben: »Machen Sie mir dieses Land wieder deutsch!« — Da bote zastopili, ki ne znate nemški! Vsi spodnještajerski kmeti in delavci! Naš firer je dal šefu civilne uprave Spodnje Štajerske gaulajterju Uiberreitherju v Marburgi nalogo: »Napravite mi Spodnje Štajersko zopet nemško!« Obračamo se zato na vas, da si zamerkate: — Vi ste ne več Slovenci! Vi ste samo Štajerci! Vi ste samo en člen velike nemške folksgemajnsafti. Kranjci in Čiči naj ostanejo Slovenci! Oni so vas hoteli Srbom prodati. Poštene Nemce in Vindiše, ki so bili za rajh in firerja, so smrtno sovražili. V tem sovraštvu so se zvezali z vsemi sovražniki Nemcev,*

posebno s panslavisti in komunisti. To so Slovenci: puntarji, Balkanci, izkoriščevalci, korupcionisti, Nemcožeri, panslavisti in komunisti. Njih ideal je Rusija, kateri vas hočejo prodati. Kdor s Slovenci drži, naj gre v lager in ga bomo poslali brez usmiljenja tja, kamor spada! (*Premor.*)

META: Ne bom poslušala tega lajanja. To je renčanje volkodlakov ne pa človeški glas. Nese m raje Petrčka spat, da ga ne prebudi to rjojenje. (*Vstane s Petrčkom v naročju in ga odnese skozi vrata na desni, ki jih za seboj zapre.*)

2. prizor

ANICA (*zapre radio, vzdihne, vstane, gre k oknu in strmi nekaj trenutkov v noč.*)

Na vratih v ozadju lahno trkanje.

ANICA (*se zdrzne, pohiti k vratom v ozadje in prime za zapah:*) Kdo je?

IVAN (*za vrati*): Jaz sem, Ivan! Anica, odpri!

ANICA (*odrine zapah in odpre*): Mili Bog, ti Ivan!

IVAN (*naglo vstopi v gumijastem plašču in s športno čepico na glavi ter burno objame Anico*): Moja mila, zlata!

ANICA (*po dolgem nemem objemu*): Da si le prišel, da si le živ in zdrav, moj ljubi! (*Se mu izvije iz objema in zapahne vrata.*) Vse te čase sem te čakala in trepetala zate noč in dan v strahu in negotovosti. Dolge mesece ni bilo glasu od tebe. Obupovala sem že, da si padel, da so te ujeli, da te ne bo nikoli več nazaj. In zdaj si tu, moj Ivan! (*Ga še enkrat objame in poljubi.*) Kako sem srečna, da si prišel! Sedi, sedi in pripoveduj! (*Ga vede roko v roki k divanu.*)

IVAN (*sede in gleda Anico*): Ubožica! Kako živiš? Ne izgledaš dobro.

ANICA (*sede poleg Ivana*): Ah, kaj jaz! Povej mi najprej ti, odkod prihajaš v tej pozni uri!

IVAN: Iz Ptuja.

ANICA: Iz Ptuja? Jaz sem pa vedno mislila, da si bog ve kje daleč na jugu. Saj si mi pisal v zadnjem pismu pred mesci, da pojde tvoja baterija v Slavonijo.

IVAN: Nismo utegnili. Švabi so nas prehiteli. Morali smo se zakopati na Dravskem polju pod Ptujsko goro. Ko so Nemci zavzeli Ptuj, smo začeli na svojo roko streljati nanje preko Drave. Dva dni in dve noči smo se držali. Ko nam je zmanjkalo granat, smo razstrelili

naše topove in se razkropili na vse strani. Pri-
tihotapil sem se do Ptuja. Nato sem se skrival
pri prijatelju Lacku skoraj mesec dni. On mi
je preskrbel civilno obleko. In zdaj sem tu,
da te pozdravim in poljubim. (*Jo poljubi.*) In
najin Petrček? Kako je z njim?

ANICA: Zdrav je. Vsak dan vprašuje po tebi.
Mama ga je pravkar nesla spat.

IVAN: Kako je ona?

ANICA: Ti časi pač niso za njene uboge ubite
živce. Začela je brati v svetih knjigah razna
prerokovanja o tej vojni. Včasih se bojim, da
jo bo to povsem zmešalo. (*Premor.*) Toda pu-
stiva to! Skuhala ti bom čaja, gotovo si lačen
in žejen. (*Vstane, gre k mizici v kot na desni,
nalije vode v kuhalnik in prižge.*)

IVAN: In ti, si še v službi na pošti?

ANICA: Za enkrat še. Toda ne vem, kako dolgo
bom. Danes popoldne sem dobila od direkcije
brzobjavni ukaz, da moram pripraviti vse za
predajo: tiskovine, blagajno, obračune. Pri-
šel me je nadzorovat tudi naš gozdar Zajšek,
nemški zaupnik, ki ima prvo besedo, odkar
smo pod Nemci.

IVAN: Fric Zajšek ali Mirko Zajšek, dokler se
ni ponemčuril? Nekoč je bil zaljubljen vate.

ANICA: Oduren, nadut človek. Že od nekdanjega ne morem trpeti. Ni vredno, da govoriva o njem. Povej mi rajši, kako je z nami!

IVAN: Vse se je zrušilo: vojska, generali, politika. Kralj je odletel z ministri čez morje. Naša »hrabra« vojska je kapitulirala tako rekoč brez strela. Stotisoči so šli v ujetništvo, kljukasti križ je vrgel svojo črno senco na našo zemljo. Železna švabska pest je neusmiljeno treščila med naše ljudi. Kakor kobilice so prišli Švabi med nas. Žro in pijejo pijani od lahko pridobljene zmage. — Na tleh leže Slovenstva stebri stari. Kraljevine Jugoslavije ni več. Njeni jerobi so jo prodali...

ANICA: In narod, ljudstvo?

IVAN: Oh, to? Sedaj je na razpotju: ali večno umreti, ali večno živeti...

ANICA: Kako to misliš?

IVAN: Švabi hočejo nas Slovence povsem ugonobiti. Razselili nas bodo na vse vetrove, zapirali, gnali v taborišča, hočejo nas pobiti, postreljati, kdor bi se jim ne uklonil. Od prvega do zadnjega bi morali postati njihovi roboti. S tem bi bila naša usoda zapečatená, naš narod bi umrl na veke. (*Premolk.*) Dolgo smo se razgovarjali o tem s prijateljem Lackom in štirimi tovariši mojih let. In v glavi tega bi-

strega našega kmečkega človeka se je rodila misel: postavimo se tujcu po robu! Orožje v roke in v boj zoper Švabe na življenje in smrt.

ANICA: In kaj misliš ti?

IVAN: Da bi Švabom robotal — nikoli! Ni me rodila slovenska mati zato, da bi pred njimi hrbet krivil in jim pete lizal. Z Lackom pojdem v borbo proti Švabom, pa čeprav nas bo samo peščica.

ANICA: Vse to je lepo, junaško povedano. Toda kako bo v resnici? Kako se boste borili z golimi rokami proti sovražniku, ki ga je na milijone in komaj čaka, da kakor jeklen valjar pomendra ves svet, kar ga že ni.

IVAN: Ne bomo klonili mi mladi revolucionarji. Do poslednje kaplje krvi se bomo borili proti rabljem našega naroda. Ne bomo odnehali prej, dokler ne priborimo našemu ljudstvu svobode in sreče.

ANICA: Toda kako, s čim, moj preljubi? Ne zidaj gradov v oblake!

IVAN: Ne zidam jih. Naroda ni mogoče ubiti, čeprav je tako majhen in ubog kakor slovenski. Samo voljo mora imeti do življenja in svobode in neuklonljiv pogum to dvoje braniti do zadnjega diha. In to dvoje imamo Lacko in njegovi.

ANICA: Kaj vam bo vse to pomagalo! Hitler in Mussolini imata ogromno gmoto vojske, orožja letal, tankov in ladij, Slovenci pa samo voljo in pogum in peščico ljudi, ki gore za ti dve gesli.

IVAN: Ni res! Ali veš, kaj je naše geslo? »Največ sveta otrokom sliši Slave!« Te Prešernove besede bodo vtakane z zlatimi črkami v naš prapor. Ne bomo se borili sami. Bori se za nas že velika Rusija, ki je Švabi ne bodo uničili nikdar. Srp in kladivo nam bosta prinesla zmago in svobodo in lepšo bodočnost.

ANICA: Toda kako daleč je še vse to od nas! Tisoče in tisoče kilometrov. Ko bodo prišli borci s tem znamenjem, bodo morda našli samo še naše grobove.

IVAN: Ne, ne! Ne bomo šli v borbo na slepo. Lacko ima načrt, drugi ga imajo. Iz malega plamenčka se bo razplamtel kres, ki bo zajel vso našo zemljo, vse naše ljudi. In tedaj udarimo. Zato vedi, da naš narod ne bo umrl. Kaj več ti ne morem povedati. Ali te smem prositi za čaj? Sedaj bo menda že kuhan. (*Grek mizi in sede.*)

ANICA (*dene skodelico pred Ivana, mu naliže čaja, prinese slivovko, sladkorja in keksov*): Postrezi si, kakor bi bil doma! Kako dolgo že

nisva bila tako lepo skupaj! (*Prisede.*) Mislila sem, da prav to pomlad dovršiš svoje študije in da si urediva svoj topli ljubi dom, v katerem Petrček ne bo več izpraševal po očku. Sedaj pa ta strašna vojna...

IVAN (*pije čaj in prigrizuje kekse*): Sedaj ni čas, da bi človek mislil na svoje lastno gnezdece, ko je naše ljudstvo pred strahotno odločitvijo: biti ali ne biti. Jaz pojdem z Lackom.

ANICA: In kaj Petrček? Kaj jaz sama z bolno materjo!? (*Zaihti.*)

IVAN (*jo tolažeče objame okrog vrata*): Ne obupuj! Čuvaj mi Petrčka, čuvaj sebe in mater! Pride dan, ko pridem po vas vse. In tedaj bomo vriskali v svobodi in sreči.

ANICA (*še ihtech*): Nikoli... nikoli... Bojim se...

IVAN: Ne bodi tako malodušna! Veš, da ljubim tebe in Petrčka. In prav ta ljubezen do vaju me sili, da hočem tudi za vaju v boj, da bosta tudi vidva srečna v svobodi, da bomo imeli vsi svoj ljubi lastni dom v svobodni domovini. Če ne grem na to pot, bomo vsi skupaj vse svoje žive dni švabski sužnji in roboti brez sonca, brez veselja, brez sreče.

ANICA: Tako sem se veselila, da ostaneš vsaj nocej pri meni...

IVAN: Ne morem, ne smem . . . Beseda, ki sem jo dal Lacku in tovarišem, ni prazna obljuba. Moramo vse pripraviti, nič odlašati, nič oklevati. Zato moram še nocoj naprej, dobiti zveze, iskati in zbirati ljudi, ki so naših misli. Vem, da to ni zadnji večer, ko sem pri tebi.

ANICA (*ihteč*): Bog ve ali te bom še kdaj videla! Vsaj to noč ostani, da se odpočiješ! Strah me je, če me še ti zapustiš.

IVAN: Glavo pokonci, golobica moja zlata! (*Pobjubi Anico.*) V moji duši je zdaj vse čvrsto, živo in jasno. Ko gledam v tvoje ljube vdane oči, vem, da najina ljubezen ne bo umrla. Tako tudi ne bo umrla moja ljubezen do svobode, pravice in sreče. Zavriskal bi, da bi me slišal ves svet: Vrag s staro Jugoslavijo — živela nova! Prav tu sem premagal neko tiho žalost brez solza in vzdihov, ki me je spremljala vse od tistega hipa, ko sem položil ekrazit v naš poslednji top in ga razstrelil, do tistega trenutka, ko sem potrkal na tvoja vrata. (*Izpil je čaj.*)

ANICA: In vendar sem žalostna. Zle slutnje me more, sama ne vem zakaj. Komaj sem te nepričakovano dočakala — in že odhajaš!

IVAN: Zaupaj vame in v moč nešteti, ki so z menoj! Nikdar te ne bom pozabil. Vsepovsod me bo spremljala in me bodrila misel nate in

na Petrčka, moje dete. Ne bo dolgo in pridem po vaju. (*Pogleda na uro.*) Kako, že deset? Hiteti moram, dva tovariša me čakata nad vasjo. Samo Petrčka moram še videti. Posveti mi k njemu, da ga vidim in poljubim!

3. prizor

ANICA (*vzame svetilko, gre proti vratom na desni, jih odpre in stopi v spalnico*).

IVAN (*gre za njo*).

Oder je za nekaj trenutkov temen in prazen. Naenkrat se zaslišijo zunaj silni udarci s pestjo na okno in klici: »Aufmachen! Aufmachen!« V presledkih pobliskava v sobo skozi okno sij žepne baterije. Iz sobe na desni se sliši jok Petrčka in vzkliki Anice: »Ivan, beži! Tu, skozi okno!« Še močnejši udarci na okno in klici: »Aufmachen! Sofort! Auf! Sonst kracht es!« Šipa na oknu se razbije, drobci zažvenketajo na tla.

4. prizor

META (*pride s svetilko v tresočih se rokah od desnih vrat in gre k oknu*): Kdo ste? Kaj hočete?

ZA JŠEK (*pred oknom zunaj*): Odpri, stara coprnica!

META (*gre k vratom v ozadju vzdihujoč*): Jezus križani, zdaj so prišli! Vse nas bodo pobili! (*Odpahne vrata, ki jih nekdo od zunaj z brco sunkoma odpre.*)

5. prizor

ZA JŠEK (*v škornjih in jahalnih hlačah, v rjavi srajci ter z rjavo čepico na glavi oblastno vstopi skozi zadnja vrata v sobo*).

GESTAPOVCA (*v črnih uniformah naglo za njim s pištolo v rokah*).

ZA JŠEK in GESTAPOVCA (*obstanejo v vrsti ob vratih*): Heil Hitler!

META (*vsa tresoča se*): Kaj hočete, za božjo voljo?

ZA JŠEK: Kje je Ana Seršen, tvoja hči?

META: Pri Petrčku v spalnici! (*Gre k mizi in postavi svetilko na sredo.*)

GESTAPOVCA (*spravita pištoli v torbico na pasu*).

PRVI GESTAPOVEC (*osorno zapovedujoče*): Anna Serschen, kommen Sie heraus!

ANICA (*pride iz spalnice na desni. V naročju drži ihtечега Petrčka v dolgi spalni srajčki. Obstane ob vratih*): Tu sem! Kaj hočete?

PRVI GESTAPOVEC (*napravi nekaj korakov proti Anici, obstane presenečen in se nasmeje*): Na, servus! Sie ist wirklich sehr schön!

ANICA (*dostojanstveno*): Prosim — jaz sem Anica Seršenova, Slovenka, in vaše neslane šale odločno odklanjam.

ZA JŠEK (*Anici pomirljivo*): No, no, gospodična! To je samo nedolžen poklon, ki samo resnico pove! Zato ga boste vendar razumeli!

ANICA (*Hladno*): Hvala lepa! Torej kaj hočete od mene?

ZA JŠEK: Žal, gospodična, morali boste malo... tako za kratek čas... s tema dvema gospodoma. Vzemite s seboj takole... nekaj obleke, odejo, za kak dan hrane... no... in tako dalje.

ANICA: Toda kam, za Boga milega? Kaj sem storila, da me hočete odpeljati, odtrgati od neboljjenega otroka in bolne matere?

ZA JŠEK (*skomizgne z rameni*): To ni moja stvar. Jaz vendar nisem...

META (*zakriči nenadoma divje proti Zajšku*): Judež črni, izdajalec!

ZA JŠEK (*Meti*): Tiho, coprnica! Drugače dobiš kroglo v glavo!

PRVI GESTAPOVEC (*Meti*): Ruhe! (*Anici*):
Wird's, oder wird's net?

META (*divje*): Nikamor je ne boste gnali. Pustite
jo! Ven iz moje hiše!

ANICA (*Meti*): Mama, pomirite se, lepo vas pro-
sim! Saj morda ne bo tako hudo! (*Stopi k Meti*
in ji dá Petrčka): Tu ga imate in ga lepo
nesite spat!

META (*vzame Petrčka v naročje in ga odnese*
opotekaje se skozi desna vrata v spalnico
tarnaje): Vsi angeli nebeški, usmilite se nas!
Kuge, lakote in vojske, reši nas, o Gospod!
Skušnjav hudičevih, reši nas, o Gospod! (*Iz-*
gine v sobo in zapre za seboj.)

6. prizor

GESTAPOVCA (*hodita med naslednjim prizo-*
rom sem in tja po sobi, odpirata omaro in pre-
dalnike in pregledujeta to in ono. Slednjič si
nalijeta slivovke, sedeta oblastno za mizo, iz-
pijeta, si prižgeta cigareti, kadita, si zopet
nalivata, pijeta in opazujeta Anico).

ZA JŠEK (*takoj, ko je Meta izginila*): Torej, se-
daj se lahko mirno pomenimo, gospodična!
Kar mislite, da boste potrebovali, spravite v
kovčeg! Toplo se oblecite in šli boste s tema

dvema gospodoma! Pred cerkvijo vas čaka tovorni avto. Na njem je učitelj z ženo in otroki, župnik in kaplan, župan in njegov tajnik. Lepa družba — ne bo vam dolg čas. Kam vas bodo odpeljali, vam ne morem povedati. Vendar pa upam, da vas čez nekaj dni že izpuste domov. Jaz bom posređoval za vas, če boste dostojni in uvidevni.

ANICA: Hvala lepa za vašo pomoč! Odklanjam jo! (*Pristavi k omari stolico, stopi nanjo in vzame z omare kovčeg. Dene ga na tla, odpre in začne zlagati vanj perilo in obleko.*)

ZA JŠEK (*po kratkem premolku*): No, malo bolj prijazni bi le lahko bili z menoj! Saj veste, včasih sem vas rad videl. Da ni bilo tistega vašega vražjega študenta, bi si bila morda še danes dobra.

ANICA (*ogorčeno*): Kaj si drznete govoriti! Da vas ni sram! Prav je imela mama, ko vam je očitala, da ste me vi izdali.

ZA JŠEK (*si tudi zapali cigareto in se široko razkorači*): No, malo maščevanja je tudi prijetna stvar. Ali se spominjate, ko sem vas pred leti prosil za vašo roko? Tedaj ste mi zabrusili v obraz: »Nemčurja nikoli! Jaz sem zavedna Slovenka!« Zdaj imate svojo zavednost, ko je zmagovita Hitlerjeva vojska odpihnila

Jugoslavijo in Slovence s sveta kakor smet z dlani. Sicer nisem tak, da bi vam kaj očital. Kakor sem dejal: Samo dobro besedico iz vaših ust in vse bo pozabljeno! Pomagal vam bom, da boste kmalu zopet doma.

ANICA: Mili Bog, mili Bog, da se vam jezik ne posuši!

ZA JŠEK: Ne bo se mi! Morda vas še pamet sreča in boste še mislili name.

ANICA: Nikoli, če mi je tudi umreti! (*Vzame iz omare ročno torbico in jo hoče dati v kovčeg.*)

PRVI GESTAPOVEC (*vstane, stopi k Anici in pokaže na torbico*): Halt! Hergeben!

ANICA (*obupano*): Zakaj vendar? Ali je ne smem vzeti s seboj?

ZA JŠEK: Pustite, gospodična, da gospod pregleda, kaj je v torbici! Predpis je predpis!

ANICA (*izroči molče torbico gestapovcu in spravljaja dalje svoje stvari v kovčeg.*)

PRVI GESTAPOVEC (*gre k mizi, preiskuje, kaj je v torbici, prešteje denar in ga nekaj naglo vtakne v hlačni žep od zadaj, potegne nato iz torbice fotografijo in jo pokaže Zajšku*):
Wer ist denn der?

ZA JŠEK: Ein Liebhaber von ihr.

ANICA (*ogorčeno Zajšku*): Ne pljuvajte na mojo čast! Povejte odkrito: moj zaročenec in bodoči mož. Oče mojega otroka! Ne pa »neki« ljubimec, kakor bi jih imela celo vrsto!

PRVI GESTAPOVEC: Was sagt sie?

ZA JŠEK: Nichts. Ihr Geliebter, mit dem sie ein Kind hat.

PRVI GESTAPOVEC: Ach, so! Ein Kind? Der Kleine? (*Vzame iz torbice Petrčkovo sliko in jo pokaže drugemu gestapovcu*): Herzig, was? (*Vtakne obe sliki v torbico, jo zapre in položi na mizo.*)

ZA JŠEK (*Anici*): Če bi bil hudoben, bi vam vzel sliko vašega študenta in jo vrgel v peč. Toda imejte jo! Nisem tak!

ANICA: Velika milost od vas! (*Zapre kovčeg, vzame iz omare plašč, si ga obleče. Na glavo si dene lično kučmico.*)

ZA JŠEK (*ji hoče pomagati obleči plašč*): Naj vam pomagam!

ANICA (*ga odločno odkloni*): Ne dotikajte se me!

ZA JŠEK: No, ste pa od hudiča ošabni, gospodična. Še sedaj, ko vam že voda v grlo teče!

ANICA: Prosim, ne mučite me več! Pripravljena sem. Poslovila bi se še rada od mame in otroka — to bom vendar smela?

ZA JŠEK (*nekaj tiho šepne prvemu gestapovcu.*)

PRVI GESTAPOVEC: Ja, ja — natürlich!

ZA JŠEK (*Anici*): Izvolite!

ANICA (*odide skozi desna vrata v spalnico*).

7. prizor

GESTAPOVCA (*stikata po sobi. Obstaneta pri radiu in ga ogledujeta*).

PRVI GESTAPOVEC: Feine Marke, was?

DRUGI GESTAPOVEC: Mitgehen lassen!

PRVI GESTAPOVEC: Selbstverständlich! (*Od-klopi žice in nese aparat na mizo na sredi.*)

Iz spalnice se zasliši Petrčkov jok in bolešni vzkliki Mete: »Anica, moja Anica, kam te bodo vlekli?«

8. prizor

ANICA (*pride iz sobe na desni in si briše z rob-cem solzne oči*): Ne jokajte, mama! Saj se bom vrnila. Morda kmalu!

META (*s Petrčkom na rokah, ihteč*): Kam te bodo vlekli, kaj bodo počeli s teboj? (*Se vrže na kolena pred gestapovca in Zajška in dvigne Petrčka kvišku*): Prosim vas, gospodje, pustite jo za pet ran Kriščevih! Zavoljo tega malega črvička, če ne zaradi drugega!

PETRČEK (*joče*).

PRVI GESTAPOVEC (*hladno*): Geh ma! (*Pokaže Zajšku na radio*): Nehmen s' den Aparat mit! (*Dvigne Aničin kovčeg in ga nese proti vratom v ozadju.*)

DRUGI GESTAPOVEC (*Anici*): Also, geh ma, geh ma!

ANICA (*se skloni k Meti, ki še kleči, objame njo in Petrčka*): Mama, ne jokajte! Saj še pridem k vam. Morda me že jutri izpuste! Pazite mi na Petrčka! (*Poljubi Petrčka.*) Zbogom, mili moj škrjanček! Ne jokaj, saj mama ne gre daleč! Ko se vrnem, ti prinesem konjička, trobento in puškico. Daj mi rokco, moj ptiček mali! Zbogom! Zbogom! (*Se naglo odtrga od obeh in odhiti skozi vrata v ozadju.*)

ZAJŠEK in oba GESTAPOVCA (*izginejo skozi vrata v ozadju in jih zaloputnejo za seboj.*)

9. prizor

META (*kleči še nekaj trenutkov na mestu. Nato vstane in gleda vsa zbegana krog sebe*): Sama sva ostala, Petrček! (*Premolk. Strmi nekaj trenutkov kakor okamenela v kot ob vratih. Nenadoma zavpije*): Joj, tam čepi volkodlak, črn, grd, žareče zelene oči ima, krvavi jezik mu visi iz gobca. (*Se zagleda v drugi kot.*) In tam na drugi strani drugi, tam tretji! Joj! Kakšne strašne zveri!

PETRČEK (*presunljivo zaplaka*).

META (*stisne Petrčka k sebi*): Stisni se k meni, moja ovčka! Nič ne jokaj! Ne bodo te, prekleti, dokler tvoja babica živi! (*Žuga s pestjo v kote.*) Proč, zveri peklenške! Ne boste me, ne! In Petrčka tudi ne! (*Kakor bi se oddahnila.*) Glej, zbežali so vsi trije — ni jih več!

PETRČEK (*umolkne*).

META (*naenkrat obupano*): V noč so stekli za Anico... (*Hiti k zadnjim vratom, jih odpre in vpije v noč*): Joj, Anica, beži, beži! Volkodlaki so za tabo! Reši se, beži! (*Zaloputne vrata, gre k mizi, vzame svetilko in hiti na desno proti vratom v spalnico*): Skrijva se, Petrček! Stisnil se boš k babici in nebeški angeli te bodo varovali.

Z a s t o r

DRUGO DEJANJE

Isto pozorišče kakor v prvem dejanju. Popoldne.

1. prizor

META (*sedi ob mizi na sredi sobe in z naočniki na nosu bere debelo knjigo*).

PETRČEK (*sedi ob njej in sreblje z žlico mleko iz skodelice. Nenadoma odloži žlico*): Ne bom več, babica!

META (*odloži naočnike, jih dene v knjigo in jo zapre*): Zakaj ne?

PETRČEK: Ni dobro. Zakaj ste mi dali v mleko tisto grenko, babica?

META (*poboža Petrčka po glavi*): Ubožček mali! Vidiš, skuhala sem ti makovega semena, da boš lepo spančkal. Saj si vso noč jokal in nisi očesa zatisnil. Zdaj boš pa lepo spal. Ali si zaspan?

PETRČEK: Glava me boli.

META: Pojdi k meni, da te pozibljem! Zaspal boš in te glava ne bo več bolela. (*Vzame Pe-*

trčka v naročje in ga ziblje.) Vidiš, Petrček, ko si bil še v zibelki in nisi mogel spati, sem ti tudi maka skuhalo in si spal in se smehljal kakor angelček. Prelepa roža je mak, rdeča kakor kri. Zato ima tako moč, da otrokom ljubo spanje da. Zdaj boš spančkal in sanjal, da te mamica ziblje. Po morju se boš vozil s pisano barčico in ti bo mamica prepevala!
(Zapoje monotono polglasno):

Barčica po morju plava,
drevesa se priklanjajo.
Oj, le naprej, oj, le naprej,
dokler je še vetra kej...

(Pogleda Petrčka, ki je med tem zaspal): Vidiš, saj že spiš, moje ubogo dete. Angeli naj te varujejo in spremljajo tvojo dušico s sladkimi sanjami v nebeški raj! Tam ni vojske, ni strahu, ni volkodlakov. Tam je rajski mir... mir... mir...

2. prizor

KOPŠE (*vstopi skozi vrata v ozadju*): Dober dan, Meta!

META (*se ozre proti Kopšetu*): Bog daj, Martin! Kar naprej! Sedi, boš kaj povedal! Samo

otroka nesem v posteljo. Pravkar je zaspal.
(*V stane in odnese Petrčka v spalnico na desno.*
Vrne se takoj.)

KOPŠE (*med tem sede. Ko se Meta vrne*): Kaj naj ti povem? Vražji časi, ti pravim. Veš, Ančka mi je naročila, naj pogledam k tebi. Če bi kaj potrebovala, ti rad pomorem.

META (*prisede*): Kako, da si prišel do nje?

KOPŠE: Na Borlu sem bil, v lagerju. Sina sem šel obiskat, ki so ga tudi vzeli isti večer kakor tvojo hčer. Skrivaj sem mu nesel to in ono, da ne bo lačen.

META: Kaj, Frančka so tudi pobrali! Zakaj pa?

KOPŠE: Saj veš: župan je bil, Slovenec, pa je bil trn v peti novim gospodarjem, zlasti Zajšku. On ima glavno besedo v vasi in spravi v lager vsakega, ki mu ne gre po milosti. Tako mi je tudi njega spravil na Borl. Zdaj ga tam silijo, da bi se podpisal za neki vražji hajmatbund, pa noče...

META: Jaz vsega tega ne razumem. Povej mi rajši, kako je z Ančko!

KOPŠE: Ni še prehudo. Kakor druge ženske mora pomagati v kuhinji, lupiti krompir, rezati korenje in repo, nositi drva, vodo, pomivati in drugo. Naj te pozdravim, mi je naro-

čila. In na otroka lepo pazi, da bo zdrav in v redu.

META: Kaj misliš, Martin, kaj bodo s tistimi, ki so jih odgnali?

KOPŠE: Hm, kaj ti jaz vem! Vse mogoče ugibljejo. Da jih bodo poslali domov, zlasti tiste, ki se podpišejo za hajmatbund. Druge da bodo imeli zaprte po lagerjih do konca vojne. Potem pravijo, da bodo morali iti na Nemško delat. Ene da bodo pregnali na Hrvatsko, v Srbijo in kaj vem, kam vse. Drugi se zopet bojijo, da jih bodo sodili, obesili, postreljali. Kaj jaz vem...

META: O Bog nebeški! Mojo Anico da bodo umorili! Križ božji, potem tudi meni ne bo več živeti. V vodo pojdem s Petrčkom vred.

KOPŠE: Eh, ne misli na najhujše! Tudi naši fantje ne spijo. (*Skrivnostno.*) Imajo že svoje načrte in zveze. Tvoje Ančke fant in dva druga so se oglasili pri nas danes že dvakrat, zgodaj zjutraj in popoldne. Najprej so bili še golih rok, drugič so pa že imeli orožje.

META: Za božjo voljo, kaj se mislijo vojskovati?

KOPŠE: Za zdaj še ne. Oprezujejo in pazijo na vse, kar Nemci počenjajo. Po mojih mislih bo to še velika stvar. Jim bodo že roge odbili, vragovom. Povsod nabirajo dečke in deklina,

ki jim bodo pomagali. Pravijo, da so Lackovi in da bodo po Nemcih udarili, ko jih bo dovolj. Ne bodo pustili, da bi nas Slovence Nemci požrli. Ne obupuj, Meta, vse bo še dobro!

META: Nikoli več ne bo dobro... Tako bo, kakor prerokuje Sveto pismo. Le poslušaj! (*Odpre knjigo, si natakne naočnike in bere*): In videl sem drugo zver, ki se je dvigala iz zemlje in je imela dva rogova, podobna jagnječjim, govorila pa je kakor zmaj. In storila je, da so vsi, mali in veliki, bogati in ubožni, svobodni in sužnji, si dali znamenje na svojo desno roko ali na čelo in da nihče ne more nič kupiti ali prodati, razen kdor ima znamenje zveri in število njenega imena. Tukaj je modrost. Kdor ima razum, naj prešteje število te zveri: je namreč število človeka. In njeno število je šest sto šest in šestdeset...

KOPŠE (*jo prekine*): Pusti to, Meta! To ni zate! Kaj bi se ukvarjala s svetimi bukvami, ki jih ne boš nikoli razumela! Rožni venec v roke in očenaš in češčenamarijo, Sveto pismo pa pusti fajmoštru in kaplanu! Sicer te bo vse to povsem zmešalo.

META (*odloži naočnike in jih zapre v knjigo. Skrionostno*): Pa ni tako, Martin. So znamenja, čudna znamenja, ki nič dobrega ne obe-

tajo. Odkar so mi hčer odpeljali, ni več ne podnevi ne ponoči miru v hiši ne okrog nje. Vidim in slišim jih tu v sobi, na podstrešju, v veži. Praskajo po vratih, lezejo skozi dimnik, se plazijo krog vogalov in renčijo, da me je strah in groza. Strašno, ti pravim, Martin, tako da ne vem, kam bi se djala!

KOPŠE: Kaj, misliš, da bi vse to bilo?

META: Antikristovi psi... volkodlaki...

KOPŠE: Beži, beži, vse to se ti le sanja! Rožni venec v roke, ti pravim še enkrat!

META: Saj molim, škropim z blagoslovljeno vodo, a nič ne pomaga. Tako sem zdelana, da bi najraje umrla. Ne morem nič spati ne počivati. Če za trenutek zatisnem oči, me še v sanjah preganjajo strašne prikazni. Kaj bo z mano, kaj bo z mano!

KOPŠE: Izbij si vse to iz glave in pojdi k zdravniku, da ti kaj zapiše, pa bo vse dobro! (*Pogleda skozi okno.*) Glej ga, zdaj gre pa sem. (*Naglo.*) Nič mu ne pravi, da sem bil na Borlu, drugače še naju zaprejo. (*Vstane.*) Jaz bom pa šel.

META: Kdo pa gre?

KOPŠE: Zajšek, naš novi nemški župan, in njegova frajla.

META (*skloni glavo globoko v dlani in se ne gane*).

3. prizor

ZA JŠEK (*oblastno odpre in brčne v vrata ter vstopi*): Heil Hitler!

TIPKARICA (*z aktovko pod pazduho vstopi za njim*).

ZA JŠEK (*Kopšetu osorno*): Kaj pa vi stikate tu okoli?

KOPŠE: Pogledat sem prišel k Meti. Saj že grem!

ZA JŠEK: Ne, ne, ostali boste. Še prav mi je, da ste tu, da boste priča in boste slišali, po kaj sem prišel. Da boste vedeli in tudi drugim povejte: jaz sem sedaj Bürgermeister in Ortsgruppenführer. Mojim ukazom se mora vse pokoriti! (*Sede oblastno k mizi. Tipkarici*): Fräulein Grete, pripravite zapisnik za popis stvari v tej hiši!

TIPKARICA (*sede k mizi, vzame iz aktovke neke papirje in jih položi predse na mizo*).

ZA JŠEK (*Kopšetu*): Zdaj bo pihal drug veter in ne bo več vse tako po domače kakor včasih, ko ste sedeli vi ali pa vaš sin na županskem stolcu. Torej prvič: ta hiša se zaseže za Gemeindeamt. V tisti luknji v vaši hiši, Kopše, novi Bürgermeister ne bo uradoval. Vaša podrtija je preveč od rok, majhna okna, nizek strop, vse trhlo in za nič.

KOPŠE: Hm, gospod Bürgermeister, — nad sto let so bili župani pri naši hiši!

ZA JŠEK: Gewesen in ne bo nikoli več. Novi red bo z železno metlo pometel take stare mogotce. Novi Gemeindeamt bo v tej hiši in pika.

KOPŠE: Kam pa boste dali Meto z otrokom in poštarico, če se vrne?

ZA JŠEK: O tem pozneje! (*Meti*): Alston, stara coprnica, ali si razumela?

META (*dvigne glavo, trudno, odsotno, kakor da se je zbudila*): Ničesar nisem slišala.

ZA JŠEK (*zavpije*): Poslušaj, vraga, in ne spi, če sem jaz tu! Iz hiše boš morala, sem pride novi Gemeindeamt!

META: Za sedem ran božjih, kam pa naj grem, stara, bolna, kakor sem, s Petrčkom, siroto nebojčeno, ki ste ji mater vzeli?

ZA JŠEK: Boš že slišala, kje boš dobila kvartir.

META (*čedalje bolj razburjeno*): Od tu me ne bo nihče gonil. To je moja hiša, moje stanovanje. Če živ satan pride, me ne spravi od tod. Ali si zato dal mojo hčer zapreti, da se hiše polastiš? Judež, tat, razbojnik!

ZA JŠEK (*vpije*): Ali boš tiho, baba prismojena? Takoj pojdeš v luknjo, če ne boš dala miru. Jaz sem Bürgermeister! Ali veš kaj je to?

META (*kriči*): Judež si in ostaneš in bodo peklenski psi trgali tebe in tiste, ki so te za župana postavili, da ljudem kri piješ. (*Vstane.*) Sram te bodi, Judež! Še sedeti nočem s teboj pri isti mizi, da božja strela ne udari vmes. Poberi se mi iz hiše! Drugače te s sekiro nazenem. (*Pohiti v ozadje, kakor da namerava po sekiro.*)

ZAJŠEK (*vstane, potegne iz žepa pištolo in jo naperi proti Meti. Vpije*): Ali jo vidiš? Samo besedico še, pa bo počilo, coprnica stara!

KOPŠE (*vstane in miri Zajška*): Ne tako, ne tako, Zajšek! Ne smete tako ravnati z revo zmešano. (*Gre k Meti in jo prime za roko.*) Pomiri se Meta in pojdi lepo v sobo k otroku! (*Jo vodi k vratom na desni.*) Jaz se bom z njim pogovoril. Nič se ne boj! K nam boš prišla, če bi že res morala od hiše. Bomo že dobili kak kotiček zate in za otroka.

META (*ko odhaja*): Joj, kam smo prišli, kam smo prišli! Žive ljudi preganjajo in jim kri pijejo!

KOPŠE (*odpre vrata na desni*): Le pomiri se, Meta, saj bo še vse dobro. Se bom že zate in za otroka zavzel.

META (*vstopi v spalnico na desni in zapre za seboj*).

4. prizor

KOPŠE (*gre k mizi in sede na prejšnje mesto*):
Potrpljenje, gospod Bürgermeister! Saj sami vidite, da ni pri pravi pameti, sirota zmešana. S takimi ljudmi se ne sme tako ravnati. Drugače povsem znorijo in potem je bogpomagaj z njimi.

ZA JŠEK (*je medtem spravil pištolo*): Ach, was! Napravil bom kratek proces. Babo v norišnico, otroka pa v Kinderheim in Schluss mit Jubel!

KOPŠE: Če mislite, da bo tako prav — vaša stvar! Jaz bi njo in otroka pustil na miru. Drugače ne bo dobrega konca.

ZA JŠEK. Me nič ne briga! Ti dve sobi še danes potrebujemo za Gemeindeamt. Napravili bomo inventar vseh predmetov, ki so v teh prostorih. Tudi vi, Kopše, boste za pričo.

KOPŠE (*vstane*): Hvala lepa! Jaz nočem imeti nikakega opravka pri tej stvari. Zbogom, gospod Bürgermeister! (*Hoče iti.*)

ZA JŠEK (*zapovedujoče*): Tu morate ostati toliko časa, da spišemo zapisnik o inventarju in prevzemu prostorov.

KOPŠE: Ne bom in ne bom! Poiščite si druge priče, da vam dajo križ in pečat na te grde zadevščine.

ZA JŠEK (*zlobno*): Kopše, pazite, kaj govorite! Še eno tako in pojdete tudi vi v luknjo! Vsi ste enaki, vi Slovenci, zakleti sovražniki novega reda! Sama upornost in sabotaza! Zato boste ostali tu, dokler ne opravimo. Nočem imeti sam posla s staro coprnico!

KOPŠE (*sede*): Če mora tako biti, pa naj bo! A podpisal ne bom ničesar.

ZA JŠEK: Ne bo treba. Bova že sama z gospodično uredila. (*Tipkarici*): Vzemite obrazec za popis stvari, ki se zaplenijo! (*Hodi sem in tja, ogleduje posamezne predmete, odpira predale, omaro itd.*) Pišite!

TIPKARICA (*piše, kakor ji Zajšek narekuje*).

ZA JŠEK (*narekuje*): Navadna miza iz trdega lesa, omara za obleko in perilo, pet stolic, divan, dve mizici, zastori... Kuhalnik, nekaj steklenic in kozarcev, različni jedilni pribor in posodje. (*Odpre omaro in pregleduje obleko*): Dve ženski obleki v slabem stanju, par nizkih ženskih čevljev, nekaj ženskega perila, brisač in prtov.

KOPŠE (*vzame tačas iz žepa mehur s tobakom, si polagoma nabaše pipo, prižge in mirnodušno kadi*).

ZA JŠEK (*po precej dolgem narekovanju konča popis*): Also, kar je v tej sobi, je popisano do

zadnjega zobotrebca. Vse to bo šlo v fond zur Festigung des Deutschtums in der Untersteiermark. Tako je, vidite, oče Kopše. Novi red! Tudi ljudje vaše sorte bodo postali pametni in bodo videli, da ne morejo z glavo skozi zid. Slovencev in Jugoslavije je za večne čase konec. Ostal bo večno veliki rajh, ki ga je ustvaril naš firer Adolf Hitler.

KOPŠE: Hm, če ni drugače, pa naj bo! Kaj boste pa sedaj?

ZA JŠEK: Pokličite staro iz sobe, da napravimo še tam popis!

KOPŠE (*vstane, gre k vratom na desni, jih odpre in pokliče*): Meta, pridi ven, gospod Bürgermeister ti bodo nekaj povedali!

5. prizor

META (*pride iz sobe na desni z robcem na glavi in veliko ruto čez pleča. V naročju drži Petrička, ki spi zavit v ruto. Povsem mirno*): Kaj hočete še od mene?

ZA JŠEK: Kopše, sedaj povejte vi, ali je ta ženska pri pravi pameti!

KOPŠE: Jaz nimam besede, gospod Bürgermeister, in pri tej stvari sploh nočem imeti prstov vmes. Povejte vi, kar ji imate povedati!

ZA JŠEK (*nekako v zadregi, pa vendar uradno važno*): Also, gospa Seršen, ali veste, da ste bolni?

META: Jaz nisem nobena gospa. In če sem bolna, nikogar nič ne briga, najmanj pa vas.

ZA JŠEK: Počasi, počasi! Čisto mirno se bomo pogovorili, pa bo vse v redu. Vi ste bolni. Tu notri (*si napravi pred čelom z desnim kazalcem nekaj krogov*) ni vse v redu pri vas.

META (*razburjeno*): Pri tebi pa je, Judež?

ZA JŠEK: Ne začenjajte zopet! Poslušajte! Vi boste lepo šli v špital in vas bodo tam zdravili, dokler se povsem ne popravite. Ničesar ne boste pogrešali. Lepo bodo skrbeli za vas, čedno sobo boste imeli, dobro hrano, vedno zdravnika pri roki. Še hvaležni mi boste, da sem vas tja spravil. Kaj pa hočete tu sama z malim otrokom?

META: Saj to je! Kaj pa boste z njim, nebogljjenčkom?

ZA JŠEK: Tudi na to sem mislil. Otroka bomo dali v Kinderheim.

META: Kaj je to? Tam bi ga Nemci ugonobili.

ZA JŠEK: Kaj še! To je zavod za otroke, recimo v Gracu ali v Marburgi. Tam imajo obilno,

dobro hrano, mleko, marmelado, jajčka vsak dan. Velike čiste sobe, dovolj zraka in sonca, spanca in igranja. Nemški se bo kar mimogrede naučil, da sam ne bo vedel kdaj. Tako bo otrok zdrav kakor riba in se bo razvil v koristnega člana naše velike Folksgemajnschafti.

META: Kaj je to, ne vem in tudi nočem vedeti. Neka Antikristova šola bo vse to in tam boste otroke tako zmaličili, da ne bodo poznali več ne očeta ne matere, ne Boga ne hudiča. Tako bodo postali kakor ste vi vsi skupaj. Povem ti samo eno: Dokler bom jaz živa, ne bom dala Petrčka nikamor. Rajši storim ne vem kaj z njim.

ZA JŠEK (*jezno*): Vidim, da si in ostaneš stara coprnica. S teboj ni mogoče govoriti pametne besede. Kam sploh hočeš z otrokom?

META: Nikamor! Proč, samo proč od tebe, Judež!

ZA JŠEK (*plane pokonci*): To se že vse neha! Jezik za zobe, vrag!

META (*vprije histerično*): Judež si in Herodež, ki hočeš nedolžnega otroka umoriti. A ne boš, ne boš! Ti že ne! (*Zbeži s Petrčkom v rokah skozi vrata v ozadju na prosto.*)

6. prizor

ZA JŠEK (*Kopšetu*): Tecite za njo in jo naženite nazaj!

KOPŠE: Jaz se ne vtikam v to. Nisem ne žandar ne občinski sluga!

ZA JŠEK: Da, da, vi sploh niste nič in nočete niti z mezincem migniti. Si bom zapomnil! (*Gre k oknu na levi in gleda ven*): Sicer babnica ne bo šla daleč. (*Premor.*) Se je že ustavila! (*Premor.*) Vrača se. Eh, v senco gre pod kostanj ob vodnjaku. (*Premor.*) Tako... Sedla je na kamen. Počivali bomo in otroka zibali! (*Se obrne od okna.*) Ne bo nam ušla, jo bomo že dobili! (*Kopšetu*): Popisali bomo še stvari v drugi sobi.

KOPŠE: Kakor vam drago, gospod Bürgermeister! Jaz bi pa lahko šel, kaj? Saj lahko opravite brez mene!

ZA JŠEK: Nikakor ne! Da se ne bo govorilo o meni, da sem kaj ukradel! Vi ostanete tu, dokler ne izvršimo popisa in vrata zaklenemo! Poglejte včasih skozi okno in pazite, kaj bo baba počela. Če bi hotela pobegniti, me takoj pokličite! Jaz in gospodična pa tačas popiševa še spalnico. (*Tipkarici*): Pojdiva! (*Odide skozi desna vrata.*)

TIPKARICA (*odide s svojimi papirji za njim*).

7. prizor

KOPŠE (*si počasi baše pipo in prižge. Nato gre k oknu in gleda skozi šipe. Postaja čedalje pozornejši. Odpre okno in zakliče ven*): Meta, kaj pa delaš, za božjo voljo? Imej pamet! (*Premor.*) Meta, Meta, ne delaj tega! (*Do skrajnosti razburjen*): Na, sedaj pa — križ božji! (*Odhiti skozi vrata v ozadju.*)

TIPKARICA (*prihiti skozi desna vrata in skoči k oknu*): Kaj se je zgodilo?

KOPŠE (*od zunaj skozi okno*): Z otrokom je skočila v vodnjak! (*Kliče*): Na pomoč, ljudje božji!

TIPKARICA (*pohiti k desnim vratom in kliče razburjeno*): Herr Bürgermeister! Herr Bürgermeister!

ZA JŠEK (*pride z listinami v roki na desna vrata in ostane na pragu*): Kaj kličete, Fräulein Grete?

TIPKARICA: Tista ženska je z otrokom vred skočila v vodnjak. Strašno!

ZA JŠEK (*gre k oknu na levo in gleda ven*): No, če ni nič hujšega! Ne bilo bi škoda ne babe ne pankrta, če utoneta. (*Kliče skozi okno*): Kopše, le mirno, mirno! Spustite lestev v vodnjak!

KOPŠE (*kliče od zunaj*): Prekratka je!

ZA JŠEK: Pojdite do soseda in dobite še drugo lestev in vrv. Obe lestvi zvežite, potem bo šlo.

KOPŠE (*kliče od zunaj*): Sosed, pomagaj! Lestvico in vrv!

Zunaj beganje, ropot in nemir. Slišijo se vzkliki: »Drži! Veži trdno, da se ne utrga! Hitro! Oba bosta utonila!« Čez dalje časa med naslednjo sceno butanje in drsanje pri spuščanju lestve v vodnjak.

TIPKARICA: Kako strašna nesreča! Ubogi ljudje!

ZA JŠEK (*se obrne od okna, malomarno*): Tako je, če hočejo norci z glavo skozi zid. Prav se jim godi! (*Gre k mizi, položi listine nanjo in ukaže tipkarici*): Ne dajva se motiti! Pišite!

TIPKARICA (*sede tresoča se k mizi*): Ne vem, če bom mogla pisati, tako sem razburjena!

ZA JŠEK: Brzdajte svoje živce, Fräulein Grete, in pišite mirno dalje! (*Narekuje mirno, malomarno*): Dve postelji z vso posteljnino, rjuhami in odejami. Štiri blazine s čipkami. Dve nočni omarici in umivalnik z marmornato ploščo. Dve omari iz orehovega lesa. Raztegljiva miza, divan in dva fotelja. Vse bidermajer. Veliko ogledalo. Šivalni stroj znamke

Singer. Stoječ obešalnik. Smirna preproga trikrat dva metra. Platnene zavese pri dveh oknih. Dve veliki slike in razne fotografije. Polica s knjigami — sami vindišarski romani. Štirje cvetlični lonci s cveticami. Otroška posteljica z blazino in mrežo. Tako, zdaj sva menda vse napisala. (*Pomisli.*) Halt, nekaj sva še pozabila. Zapišite še: Lesen konjiček za guganje!

TIPKARICA (*ves čas piše*).

9. prizor

KOPŠE (*vstopi počasi skozi zadnja vrata, v naročju nese mrtvega Petrčka, odetega v premočeno ruto, ki mu pokriva tudi obraz, in ga položi na mizico, kjer je bil včasih radio*).

ZA JŠEK (*Kopšetu osorno*): Kaj je z otrokom?

KOPŠE (*počasi, obtožujoče*): Mrtev... Z glavico je priletel na obroben kamen v globini desetih metrov.

ZA JŠEK: In stara?

KOPŠE: Potegnili smo jo še živo iz vodnjaka. Bije in grize krog sebe kakor divja zver. Zvezati jo bo treba, če se ne umiri.

ZA JŠEK: To bo plačala z glavo, furija blazna!

TIPKARICA (*ostane, gre k mizi, kjer leži Petrček, ga odgrne in gleda nekaj trenutkov. Nato ga pogrne, se obrne, zakrije oči z dlanmi in zaihti*): Angelček nedolžni!

ZA JŠEK (*osorno, uradno*): In kdo je kriv?

KOPŠE (*preroško*): Bog bo sodil in ljudstvo...

Z a s t o r

TRETJE DEJANJE

Isto pozorišče kakor v prejšnjih dveh dejanjih. Soba je preurejena v občinsko pisarno. Na levi velika pisalna miza z običajnimi pisarniškimi potrebščinami. Za mizo velika stolica z naslonjalom za župana in nekaj navadnih stolic. Zraven stoji pisalna mizica s pisalnim strojem. Na desni omarica za spise in dolga lesena klopa za stranke. Na steni Hitlerjeva slika, nad njo emblem s kljukastim križem in napis »Schreibstube der Gemeinde Savreschje«. Na steni še napisi: »Heil Hitler!«, »Wir danken unserem Führer«, »Untersteiermark ist und bleibt deutsch« in podobno. Popoldne po pogrebu Petrčka.

1. prizor

META (sedi globoko sklonjena med dvema gestapovcema na klopi in se ne gane. Črn naglavni robec ima potegnjen globoko na oči. Je vsa strta in apatična, duševno povsem odsotna).

ZA JŠEK (*hodi nervozno z nekim spisom v roki sem in tja po sobi*).

TIPKARICA (*sedi nepremično pred pisalnim strojem in strmi predse*).

ANICA (*stoji pred Meto v črni žalni obleki vsa bleda in strta, objokanih oči, iz katerih si briše z robcem tihe solze. Z obupanim glasom*):
Mama, zlata mama! Vsaj besedico mi recite, da me poznate!

META (*se ne gane in strmi predse*).

ANICA (*se zruši na kolena pred Meto, sklene roki v njenem naročju in zaplaka*): Samo besedico, mama! Da vas poljubim v slovo in porečem: zbogom!

META (*se ne gane*).

Premolk.

ANICA (*zajoče še presunljiveje*): Vsaj pogledjte me, mama! Jaz sem, vaša Anica!

META (*strmi nepremično predse*).

ANICA (*v največji bolesti*): Joj, mama, ubili so te, še preden si umrla!

META (*odsekano, enakomerno, brez občutka, kakor bi se vzbudila iz sna*): Proč! ... Proč! ...
Petrček naj pride!

ZA JŠEK (*se nenadoma odloči in stopi k Anici*):
Konec! Saj vidite, da z njo ni nič! Mučite samo njo in sebe!

ANICA (*vstane in ihteč objame in poljubi Meto*):

Zbogom, ljuba mama! Zbogom, zbogom!

META (*polglasno, mrtvo, odsotno*): Proč... Petrček naj pride!

ANICA (*Zajšku*): Če imate še kaj srca, imejte usmiljenje z njo!

ZA JŠEK: Jaz — ne bom odločal. Kar bo v moji moči, bom storil. Sedaj pa počakajte tam v sobi, dokler vas ne pokličemo! (*Pokaže k vratom na desni.*)

ANICA (*odide tiho ihteč na desno in zapre za seboj*).

2. prizor

ZA JŠEK (*se ustavi pred tipkarico in narekuje*):
Schliesslich wird die Identität der geisteskranken Margareta Seršen mit der vorgeführten Person amtlich festgestellt.

TIPKARICA (*piše na stroj narekovano besedilo*).

ZA JŠEK (*gestapovcema*): Genügt das?

PRVI GESTAPOVEC: Jawohl! Machen sie Schluss!

TIPKARICA (*medtem še nekaj natipka, potegne papir iz stroja, gre k mizi in pritisne na listino pečat. Obstane pri mizi*).

ZA JŠEK (*Meti*): Torej, Meta Seršen, ali ste slišali? Svojega vnuka ste vrgli v vodnjak in

je utonil. Vi ste krivi njegove smrti in boste zato prejeli zasluženno kazen. Vi ste nevarna za življenje drugih ljudi.

META: Proč, volkodlaki! Petrček naj pride!

ZA JŠEK: Zob za zob, določa novi red. Nič ne pomaga! (*Sede k mizi, podpiše listino, jo dene v kuverto, zapre in izroči prvemu gestapovcu*): Die Sache ist erledigt!

PRVI GESTAPOVEC (*vstane, vzame pismo in ga spravi v žep. Meti*): Geh ma, Alte!

META (*se ne gane*).

ZA JŠEK (*Meti*): S tema dvema gospodoma boste šli. Z avtom se boste peljali na boljše.

META (*apatično, odsotno*): Proč, volkodlaki! Ne boste me grizli! Petrček naj pride!

ZA JŠEK: Ne bo dolgo in se bosta videla! Srečno pot!

GESTAPOVCA (*zvežeta Meti z veržico roke na hrbet, vstaneta in pozdravita*): Heil Hitler! (*Nato dvigneta pod pazduho Meto, ki se slabo brani in jo vlečeta proti vratom v ozadju.*)

META (*skoraj šepetaje*): Proč, volkodlaki! K Petrčku rada grem ... O, k Petrčku! ...

META in GESTAPOVCA (*odidejo skozi zadnja vrata*).

Čez nekaj trenutkov se zasliši zunaj tromba avtomobila z nekaj signali.

3. prizor

TIPKARICA (*ki je stopila k oknu in gledala ven, po daljšem premolku*): Kaj bodo z njo? Ali jo bodo peljali v norišnico, gospod Bürgermeister?

ZA JŠEK (*hodi sem in tja po sobi*): Ali se vam sanja, Fräulein Grete? Za take sorte coprnice je samo eno zdravilo: krogla v glavo! ... Ljudem je treba pokazati, da Hitler ne pozna šale. Zlasti za blazne zločince ne.

TIPKARICA (*se obrne naglo od okna*): Pa vendar ne bodo uboge zmešane reve? ...

ZA JŠEK: Bodo, bodo ... Ali niste čitali akta? Komanda v Ptujju je tako odločila. Na pokopališče ob zid, strel ali dva in konec! Grobar je zanjo že izkopal jamo.

TIPKARICA (*tleskne z rokami*): Strašno, strašno! ... Ne bila bi si mislila.

ZA JŠEK: Strašno — toda pravično! ... Ali naj tako norico, ki je za soljudi nevarna, izpustimo in jo še redimo? Ta bi bila lepa! Likvidirati! To je najpametnejše! (*Sede za mizo.*) Še mnogo bo takih stvari, preden spravimo ta blazni slovenski narod do pameti. Železna pest je potrebna, Fräulein Grete. To jim bo spravilo betice v red. Pokličite mi gospodično Seršen!

TIPKARICA (*gre k vratom na desni, jih odpre in pokliče*): Gospodična Seršen!

4. prizor

ANICA (*vstopi skozi desna vrata še vedno globoko potrta. Pogosto premaga tiho ihtenje. Obstane pred vrati.*)

ZA JŠEK (*odmakne stolico ob mizi in povabi Anico*): Izvolite, gospodična! Sedite!

ANICA (*sede na ponujeno ji stolico*).

ZA JŠEK (*tipkarici*): Fräulein Grete, poiščite mi med akti bivše občine spisek komunistov. Še danes ga moram poslati v Ptuj.

TIPKARICA (*odide na desno in zapre za seboj.*)

5. prizor

ZA JŠEK (*ko sta z Anico sama*): Žal mi je, zelo žal, da je vse tako prišlo, gospodična! Moje globoko sožalje!

ANICA: Povejte mi najprej, kam so odpeljali mamo!

ZA JŠEK: Bolje, da o tem ne govoriva!

ANICA: Povejte mi, rotim vas, kaj nameravajo z njo!

ZA JŠEK: Ne morem, ne smem povedati. Ne vem ničesar.

ANICA: Veste, gotovo veste. Nekaj strašnega skrivate pred menoj. Zakaj me tako mučite? Ali nisem že dovolj pretrpela?

ZA JŠEK: Jaz da vas mučim? Jaz, ki sem storil vse, da ste mogli priti na pogreb svojega otroka! Jaz, ki sem zastavil za vas svojo častno besedo in svojo glavo in izposloval, da so vas pustili domov! Ne bodite krivični, gospodična!

ANICA: In vendar vem: smrti mojega otroka ste krivi vi! In zdaj mi hočete še mater uničiti! Ah, ali je že kdo doživel tako strašno usodo kakor jaz. (*Zajoka.*)

ZA JŠEK: Ne delajte mi teh grdih očitkov! Morate uvideti, da ni nihče kriv vsega tega. Niste vi krivi, še manj pa jaz! Vojna je kriva. Kriva je vaša mati. Kriva je upornost in trma slovenskega naroda, ki hoče z glavo skozi zid!

ANICA: Prosim vas, ali je bilo moje nedolžno dete uporno in trmasto? Ali je bila moja mati uporna in trmasta? Ali sem jaz uporna in trmasta? O Bog, o Bog, kakšna krivica!

ZA JŠEK: Ni samo to, draga moja. Vas so odpeljali v prvi vrsti zaradi sumljivih zvez z ljudmi, ki so uporni in trmasti in zakleti sovražniki Hitlerja in novega reda.

ANICA: Prosim vas, ne vem, kam merite.

ZA JŠEK: Gotovo poznate nekega študenta, Ivan Poljanec se piše ...

ANICA: Kaj hočete s tem? On je moj zaročenec, in ko pride čas, se poročiva.

ZA JŠEK: Vse dobro, vse prav! Toda on je revolucionar, komunist. Že v Jugoslaviji so ga imeli v evidenci. To je tisto ...

ANICA: In kaj naj jaz storim?

ZA JŠEK: Malenkost! Izjavite, da nimate in da nočete imeti nobenih stikov več z njim! Izjavite, da se hočete vpisati v Heimatbund! In jutri ste že lahko prosti kakor ptičica pod nebom. Častna beseda!

ANICA: Nikdar in nikoli!

ZA JŠEK: Bodite pametni! On ne bo nikdar vaš mož. Prej ali slej bo padel v roke pravice in potem ...

ANICA: V roke pravice? Recite rajši: v roke ubijalcev in morilcev!

ZA JŠEK (*ostro*): Ne žalite oblasti in ljudi novega reda! Morate se zavedati, da velja sedaj načelo: moč je pravica. Ein Volk, ein Reich, ein Führer! Kdor se temu protivi, izgubi glavo. To je kakor pribito. Ali razumete?

ANICA: Razumem, a ne verjamem. (*Resignirano.*) Naj gre vse svojo pot! Izgubila sem

otroka, morda tudi mater. Kaj naj še iščem v življenju? Ali naj se uklonim in z vami in z vašimi pobratim? Smrtna senca mojega otroka in moje matere bi noč in dan ležala nad vsem mojim dejanjem in nehanjem. Ne, ne... Naj gre vse svojo pot! O, in vem, prišlo bo maščevanje in mora priti. Zakaj te stvari kriče v nebo in bodo padle na vse tiste, ki so tega krivi.

ZA JŠEK: Drzni ste, gospodična! Če bi to komu drugemu povedali, bi vas utegnilo stati glavo.

ANICA: Naj me!... Moje življenje je uničeno.

ZA JŠEK: Ni! Samo če bi vi hoteli. Toda čas bo tudi vas ozdravil. Pomagati sem vam hotel, a vi odklanjate. Vaša stvar!... Morda se še kdaj premislite in tedaj se spomnite name.

ANICA: Med menoj in vami ne more biti več nobenega stika. Ne delajte se lepega! Dali ste me zapreti in odgnati. Kaj ste z mojo materjo počeli, da je v obupu otroka in skoraj samo sebe pogubila, ne vem. Hišo in dom ste mi vzeli... Mater ste mi odpeljali bog vedi kam. Ah, in jaz naj še z vami govorim (*Ostro*). V lice bi vam morala pljuniti!

ZA JŠEK (*zlobno, hladno*): Tako? Prav! Če nočete sprejeti roke, ki vam jo ponujam v pomoč, bom druge strune napel! (*Uradno*): Povejte, kje se nahaja vaš zaročenec Ivan Poljanec!

ANICA: Ne vem.

ZA JŠEK: A jaz vem, da je bil še nedavno tu v teh prostorih, da je z vami govoril in od tu izginil. In pravite, da ne veste, kje je?

ANICA: Tudi če bi vedela, bi vam ne povedala.

ZA JŠEK (*vstane, hladno z zadržano besnostjo*): Prav! Sedaj tudi jaz ne bom imel do vas nobenih obzirov. Zapomnite si to! Napel bom vse svoje sile, da tega vašega zaročenca izsledimo in izročimo v roke pravice. Ne čaka ga nič drugega kakor — kroglà v glavo. Vi se pa boste vrnili na Borl v avtu s stražo, ki vas je sem pripeljala, Vse drugo boste izvedeli tam. Se klanjam. Opravila sva!

Zunaj se zasliši tromba avtomobila.

6. prizor

PRVI GESTAPOVEC (*odpre vrata v ozadju in sune v sobo Kopšeta z nahrbtnikom v eni in s palico v drugi roki*): Hier warten! (*Zaloputne vrata in odide.*)

ZA JŠEK (*Kopšetu*): No, stari grešnik, tudi ti boš šel!

KOPŠE (*odloži nahrbtnik na klop in sede*): Bog pomagaj! Bomo že nekako prestali tako ali drugače, gospod Bürgermeister!

ZA JŠEK: Gotovo ne tako, kakor si vi mislite.
Vse bi vas bilo treba pobesiti in postreljati!
(*Odide na desno in zapre za seboj.*)

7. prizor

ANICA (*prisede h Kopšetu na klop*): Kaj so tudi vas vzeli, Kopše?

KOPŠE: Saj vidiš! Dva in sedemdeset let sem star, pa še nisem videl kaj takega na svetu. Še v turških časih ni bilo tako. Kakor roparja so me odgnali. Zdaj je ostala naša hiša prazna kakor pogorišče. Tista dva črna vragova sta prišla pome. Hlapec je pobegnil in dekla za njim, mene pa sta črnuha zavlekla sem. Bog pomagaj!

ANICA: In vendar ste lahko srečni, da ste vsi ostali živi. Jaz pa sem izgubila otroka, mater so mi odpeljali! Ivan, ki bi edini lahko pomagal, je bog ve kje. Še zmešalo se mi bo kakor mami! (*Zaihti.*)

KOPŠE (*skrivnostno in zaupno*): Ne obupaj! Če kdo, te bo Ivan rešil.

ANICA: Kako, če pa je daleč in nič ne ve, kako strašna usoda me je zadela?

KOPŠE: Vse vel! (*Se nagne k Anici in govori na uho*): Nekje blizu mora biti z dvema tovarišema. Brzostrelke imajo. Tik pred pogrebom

tvojega otroka so bili blizu naše hiše. Govoril sem z njimi in jim povedal. Strašno se bodo maščevali nad Zajškom in njegovimi črnimi pajdaši. Ivan je škripal z zobmi, ko je slišal, kaj počenjajo te zverine. Šel je po pomoč. Zajšek jim ne bo ušel in tista dva črna vragova z avtom tudi ne. Živeli boste — vi mladi. Dočakali svobodo in pravico... Kaj nas stare čaka, vedi Bog!

ANICA: Ali kaj veste, kaj je z mojo mamó? Kam so jo odpeljali?

KOPŠE (*globoko ganjen*): Ne izprašuj! Moli zanjo!

ANICA (*vsa preplašena*): Kopše, kaj veste? Povejte mi po pravici!

KOPŠE: Moli za njeno dušo! Mislil sem, da jo Ivan in njegovi rešijo. Pa so se zakasneli nemara...

ANICA: Moj Bog, moj Bog! Govorite, Kopše, povejte vse, kar veste!

KOPŠE (*s težavo v presledkih*): Tvoje matere ni več. Tja gori sta jo zapeljala na pokopališče za zid, revo zmešano. In potem je dvakrat, trikrat počila pištola. Potem sta iz mrtvašnice privlekla grobarja, da jo pokoplje...

ANICA (*obupano zajoka*): Moja mama, moja nesrečna mama!... Moj ubogi Petrček! Oh, jaz nesrečnica!... (*Tiho krčevito ihti.*)

KOPŠE (*tolažeče*): Onadva sta prestala... Ali ti, kako boš ti! Kaj takega še ni bilo, kar svet stoji. Otroka in mater so ti umorili, siroti! Pobesneli so kakor stekli volkovi! A pride čas, mora priti, ko bo tudi po njih udarilo kakor strela iz jasnega. Izjoči se, sirota, in laže ti bo!...

Zunaj zareglja kratko brzostrelka in nekaj posameznih strelav. Premor.

ANICA (*plane pokonci, še v solzah*): Kopše, kaj je to?

KOPŠE: Prišli so... Naši so prišli!...

8. prizor

IVAN (*oblečen kakor v prvem dejanju, z malo brzostrelko v rokah, sunkoma odpre vrata v ozadju in plane v sobo z ozkikom*): Kje je Zajšek?

ANICA (*ozklikne*): Ivan — ti!

IVAN: Kje je Zajšek?

ZA JŠEK (*odpre tisti trenutek vrata na desni, hoče proti zadnjim vratom, ugleda Ivana, se obrne in zbeži proti desnim vratom nazaj s krikom*): Hilfe, Kameraden! (*Plane v sobo.*)

IVAN (*plane skozi desna vrata za Zajškom v sobo. Takoj nato kratek rafal iz brzostrelke.*)

KOPŠE: Križ božji — sodni dan!

ANICA (*hiti proti desnim vratom*): Ivan, moj Ivan!

IVAN (*se pojavi na vratih na desni in ujame v roke Anico, ki je omahnila ihteč v njegovo naročje*): Anica, moja ljuba, zlata! Prišel sem, da te rešim . . . Ne joči!

ANICA: Oh, prepozno . . . prepozno . . .

IVAN: Vse vem, mučenica moja . . . Prve volkodlake sem ubil. Sledilo jih bo na stotine za Petrčka, za mamó, zate . . . Sedaj pa hitro z mano, pot je prosta!

ANICA: Toda kam, kam bova šla?

IVAN: V hošto! V boj za svobodo! Ti moraš z mano! Zunaj so tovariši, s katerimi se bomo prebili do naših! Bodi brez skrbi! (*Vodi Anico proti vratom v ozadju.*)

ANICA: S teboj grem na konec sveta če treba . . .

IVAN (*Kopšetú*): Ali ne boste šli z nami, Kopše?

KOPŠE (*se sesede na klop*): Prestar sem, ne morem. Vi mladi pojdite!

IVAN: Tudi po vas še pridemo. Zbogom in pozdravite vse naše! Glavo pokonci!

IVAN in ANICA (*odideta naglo skozi vrata v ozadju*).

KOPŠE (*si po daljšem premišljevanju nadeva nahrbtnik na pleča, vzame palico in govori v presledkih*): Da, če tudi mene ne bodo peljali na pokopališče za zid. Dva in sedemdeset let! Poskušajmo! Morda jim le ubežim — volkodlakom . . . (*Odhaja proti zadnjim vratom.*)

Z a s t o r

TALCI V KRALJEVU

DRAMA V ENEM DEJANJU

Spominu talcev iz Slovenije in Zeku Novaku-Gandiju iz Prlekije, ki jim je oktobra 1941 do poslednjega diha, ko so jih pokosile nemške strojnice, z vedro šalo lajšal težke ure in dneve smrtne groze v taborišču v Kraljevu.

OSEBE:

JANEZ MEGLIČ, delavec krog 50 let, oblečen,
kakor je delal v železniški delavnici

LOJZE NOVAK, bivši zasebni uradnik, šaljivec
iz Prlekije, v kratkih, poletnih hlačah in
lahkem jopiču

METOD VRHOVNIK, abiturient, pesnik

CIRIL LOVRENČIČ, mladoporočen železniški
uradnik, v železničarski uniformi s plaščem
in čepico

JOŽE DRENIK, kovač po poklicu, samec sred-
njih let

ANDREJ TRPIN, kmet okrog 45 let

FRAN SKALAR, mlajši učitelj

BERTA LOVRENČIČEVA, mladoporočena žena
Cirila Lovrenčiča

JOŽEK, petleten otrok Megličev

GLAS nemškega vojaka

V bunkerju. Štiri gole stene. V sredini v ozadju težka vrata z železnim zapahom in ključavnico od zunaj. Kadar koli se odpro, zarožlja težak ključ, udari zapah v režo in zaškripljejo zarjaveli tečaji. Od vrat vodijo zunaj kamenite stopnice navzgor. Po tleh kupi slame, ob vratih velik vrč z vodo. Nič drugega.

Ko se dvigne zastor, kleči JANEZ MEGLIČ na levi s hrbtom proti gledalcem in si zavezuje čevlje. JOŽE DRENIK leži v ospredju na desni na hrbtu s svežnjem pod glavo, pod katero ima sklenjene roke. Fran NOVAK stoji na sredi v ozadju, ovratnik suknjiča ima zavihan do ušes, roke v žepu. Zelo ga zebe. ANDREJ TRPIN sedi na desni na slami in si pravkar obuva čevlje. METOD VRHOVNIK sedi na svojem kupu slame s sklonjeno glavo in dvignjenimi kolena, ki jih objema z obema sklenjenima rokama. FRAN SKALAR stoji za Novakom, prisluškuje pri vratih, na katera je naslonjen, in včasih pogleda skozi ključavnico. CIRIL LOVRENČIČ hodi v ospredju z rokami na hrbtu nemirno sem in tja. V sak ima poleg sebe culico, nahrbtnik, torbo ali kovček, le Novak nima ničesar.

MEGLIČ (*trudno monotono*): Sedaj vzhaja zunaj sonce. (*Premolk.*) In moja žena in otroci molijo, da bi se vrnil domov.

DRENIK (*Megliču ironično*): In od tega si sit, Meglič! Tako smo dobili danes za zajtrk nič in zopet nič. Prekleti Švabi!

MEGLIČ (*skomizgne z rameni*): Kaj hočemo, tako je božja volja!

DRENIK: Kakšna božja volja! To je hudičeva volja, če hočeš!

VRHOVNIK (*dvigne glavo, Dreniku*): Ne zbadaj neprestano! Vsak po svoje!

DRENIK: Naj moli, kdor in kolikor hoče! Jaz že ne bom, ker vem, da nas nič več ne bo rešilo iz te smrdeče luknje. Postreljali nas bodo...

VRHOVNIK: Drenik, še enkrat ti pravim, nehaj! (*Odmor.*) Fantje, koliko je ura?

NOVAK: Koliko je ura? O ti sveta nedolžnost študentovska! Koliko je ura, vprašuje, ko ve, da je nihče več nima. Vprašal bi raje, kje so naše ure. In bi vsi rekli: pobasali so nam jih, ko so nas vtaknili v to luknjo. To se pravi, meni je niso, ker je nisem imel. Edino, ki sem jo imel, mi je birmanski boter kupil pred davnimi leti, a še to iz lecta in sem jo na licu mesta pohrustal.

Smeh.

TRPIN: Ti pa vselej kako žaltavo uganeš, šalji-
vec iz Prlekije. Človek se mora smejati, če-
prav ga vrag za vrat tišči.

Odmor.

MEGLIČ: Tako je. Ne vemo ne ure ne dneva.

NOVAK: Saj ni res. Nihče ne ve, koliko je ura.
Jaz pa vem, to se pravi, skoraj točno vem...

DRENIK: No, povej, povej!

NOVAK (*počasi*): Rekel bi skoraj, da nam bíje
zadnja ura...

Odmor. Zunaj težki koraki velikega števila ljudi.

SKALAR (*nasloni uho na vrata*): Tiho, tiho!
Zdaj jih ženejo mimo tja za zid. Mnogo jih
gre...

*Molk. Vsi napeto poslušajo. Po dolgi tišini za-
regljajo nekje strojnice v presledkih. Nato po-
samezni streli. Nato mrtvaška tihota.*

SKALAR (*po dolgem premolku*): To je danes
prva partija.

NOVAK: Nas menda hranijo za nazadnje. Morda
bomo deležni posebnih slovesnosti: muzika,
belo oblečene deklice, cvetje, špalir, nagrobni
govor in potem šele mrtvaške raglje!...

Nihče se ne smeje. Odmor.

LOVRENČIČ (*prestane s svojo hojo sem in tja in nenadoma izbruhne iz njega*): In zakaj vse to, zakaj? Kaj smo storili, da nas streljajo kot zločince? (*Po krajšem premolku.*) Tako lepo sem si zamislil bodočnost! Po štirih letih službe pri železnici sem si pripravil dom, majhen skromen dom: dve sobici in kuhinjo, pravo gnezdece za družino. In sedaj? Ah!

TRPIN: Ali niso tudi tebe izgnali iz Slovenije kakor nas vse?

LOVRENČIČ: Ne, jaz sem že leto dni tu v Kraljevu v službi.

TRPIN: Da, da, pri vas uradnikih je bilo to lažje. Toda mi, kmetje... Ali si oženjen?

LOVRENČIČ: Da... Pred štirinajstimi dnevi sem se poročil. Vse je bilo tako lepo... A nenadoma kakor strela iz jašnega: ko so vse delavstvo v tvornici lokomotiv zaprli, so zgrabili tudi mene kar od blagajne. Ah, uboga moja Marta (*Nadaljuje svojo hojo sem in tja*)

MEGLIČ (*sede na slamo*): Kaj tebi, ko si še sam z ženo! A jaz: deset otrok! Najmanjši komaj pet let! Kot palir sem doma lepo zaslužil. Imeli smo hišico in kos vrta v Sloveniji. Pa je prišlo kakor burja! Najprej so zaprli mene in me vtaknili v lager, nato še ženo in otroke. Potem so nas vse izselili semkaj. Iskal sem

dela in ga našel tu v tvornici lokomotiv. Mislim sem že, da bo vse dobro, in smo se kar nekako privadili. Vedno nas je tolažila misel, da se še kdaj vrnemo domov. Sedaj pa to! Bog pomagaj!

TRPIN: In kaj naj rečem jaz? Imel sem lepo posestvo doma, dva para volov, svoj mlin in drugo. Pa so prišli po nas kar ponoči, nas naložili na kamione, kakor smo vstali iz postelje, in potem v lager in semkaj. Brez denarja, brez hrane, brez vsega. Moja žena je še vzela vrečico moke s seboj — to je bilo vse. Ne vem, kaj me je zmotilo, da sem si poiskal dela tu v delavnici s svojima fantoma vred. Kaj je z njima, ne vem, ker so nas takoj razdvojili. Morda nista več med živimi.

DRENIK: Jaz pa sem sam in se nisem ženil, kakor bi bil vedel, kaj me čaka. Ko so me zgrabili, so me pretepli do kosti in me zmerjali s komunistom, boljševiško svinjo in moskovitom. Pa sem prvega usekal s pestjo po gobcu, nato so me zvezali — štirje so morali priti — me brcali s škornji, me bili s pištolami in me čez noč zaprli v stranišče. Grozili so mi, da me bodo drugi dan ustrelili. Rebri so mi zlomili in mi izbili dva zoba. Zrekel sem jim vse, samo človek ne. In zato so me izgnali sem, ustreliti pa se me niso upali . . .

NOVAK: Beži, beži! Zato pa te sedaj ne bodo vprašali, kaj misliš, če te bodo hoteli počiti. — Sploh nehajmo s temi litanijami, ki jih vsak dan premlévamo. Ali ima kdo kak čik?

SKALAR: Zakaj bi ga potreboval?

NOVAK: Krúletaj moj en tó trebuhó, ker pájčevinaj v njém se delúntaj. Tako smo v davnih časih na gimnaziji dejali, kadar smo bili lačni. Torej: ima kdo še kak čik, da bi mi ga posodil?

VSI (*iščejo in stikajo po žepih*).

SKALAR (*privleče iz žepa v košček časopisa zavito trohico tobaka in reče Novaku*): Če mi raztolmačiš, kaj si prej menda po grško povedal, dobiš za cigareto tobaka.

NOVAK: Kakšna grščina, prijatelj moj! To ti je pristna slovenščina, le poslušaj! Krúletaj moj en tó trebuhó, ker pájčevinaj v njém se delúntaj. To pomeni: Kruli meni v trebuhu, ker pajčevine v njem se delajo. Si razumel?

SKALAR: Sem. Hvala! Tu imaš tobak! (*Da Novaku zavojček*.)

NOVAK (*si počasi in pazljivo zvija cigareto v košček papirja, ki ga je odtrgal od časopisa, v katerem je bil tobak zavit, in pazi, da mu niti trohica ne pade na tla*): Tako, pa smo le

dobili trohico božje travice in bo odleglo za zajtrk. Kakšen užitek, takole fino cigareto si prižgati, zvito v star časopis! Kdo bi si bil kdaj mislil, ko je spuščal pristne Morave v zrak, da so še boljše cigarete na svetu! (*Je cigareto zvil.*) Tako, gospodje, sedaj pa prosim še ognja.

VSI (*iščejo po žepih*).

NOVAK (*z visoko dvignjeno cigareto*): Torej prosim, brž, brž! Sline se mi že zbirajo v ustih. Kaj sedaj? Tobak je tu, papir je tu, mož, ki bi rad kadil, je tu — pa bi ognja ne bilo? O, ironija usode!

MEGLIČ (*je iztaknil pol vžigalice v telovniku in jo ponudi Novaku*): Tu imaš pol vžigalice. Menda je poslednja, ki jo še imamo.

NOVAK (*jo vesel vzame*): O, zlata duša! V zahvalo ti obljubljam, da bom odgovarjal na vse tvoje očenaše in češčenamarije... (*Gleda vžigalico*): Toda, toda, ljudje božji, kako naj jo vžgem? Da imamo okna in šipe, bi jo na šipi. Tako pa sem povsem na cedilu, ker oken nima ta salon in šip še manj. Ali ima kdo vsaj kak ostanek kaké škatlice za vžigalice?

VSI (*iščejo po žepih*).

DRENİK (*je našel ostanek škatlice in jo vrže, ne da bi vstal, Novaku*): Na, gobec, prižgi in daj potem tudi meni dim ali dva!

NOVAK (*pobere škatlico*): Tako, vidite, prijatelji, se pri nas vse dobi, čeprav so nam Nemci vse pobrali. (*Si prižge cigareto, gre k Dreniku in mu jo da*): In ti, dragi prometej, ná in potegni!

DRENİK (*potegne dva tri dime in vrne cigareto Novaku*).

NOVAK (*kadi z užitkom*): Tako! ... Božanstveno! ... Užitek užitkov tako rekoč v očigled smrti ...

VRHOVNIK (*bolestno*): Srečen ti, Novak, da si lahko s cigareto utešiš lakoto! Jaz pa sem lačen, lačen in tako žejen, da se mi tema dela pred očmi ... (*Vstane, gre v kot, kjer stoji vrč z vodo, ga dvigne k ustom in hoče piti. Ga odstavi in obrne narobe navzdol z grlom.*) Tudi vode ni več ...

DRENİK (*Novaku*): Daj mu cigareto, da parkrat potegne, pa bo dobro!

VRHOVNIK (*postavi vrč zopet na tla, se vrne na svoje mesto in sede*): Ne, ne morem! Ne kadim. Poskušal sem snoči, ko ni bilo večerje, pa se mi je želodec obrnil ...

DRENIK: Prekleti! Prekleti! Pustijo nas stradati in žejo trpeti, da bi jih kar sami prosili, naj nas postrele. Od včeraj opoldne, ko so nam dali tisto toplo brozgo s korenjem in nekaj krompirčki, nič več! In to morajo trpeti tudi taki, ki so še skoraj otroci kakor Vrhovnik. On nima nikogar, ki bi zanj skrbel. Mi smo od znancev vsaj kaj dobili, da nismo od lakote obnemogli, Vrhovnik pa od nikoder nič. Ali je to pravica.

TRPIN (*je tačas razvezal svoj nahrbtnik, vzel iz njega kos suhega kruha in ga nese Vrhovniku*): Na, študent, zadnji košček kruha iz domovine! Trd je, pa drugega nimam. Hotel sem ga shraniti za spomin, dokler bi se ne vrnil tja, kjer je zrastlo žito, ki smo iz njega zmleli na domačem mlinu moko, iz katere je pečen ta kruh. Naj ti tekne!

VRHOVNIK (*vzame kruh*): Bog vam povrni, Trpin! (*Začne lomiti in jesti kruh*).

DRENIK: Prekleti švabi! Prekleti svet! Še sam vrag bi nas tako ne mučil kakor oni!

MEGLIČ: Ne kolni, Drenik! Ali je mar svet kriv naše nesreče?

DRENIK: Kdo pa drugi kakor svet, to je: kapitalisti, imperialisti, fašisti in vsa drhal, ki z njimi drži! Tudi taki pobožnjaki kakor ti!

MEGLIČ: Pa vendar ne boš rekel križ?

DRENİK: Ali misliš, da kladivo in srp? Tudi križ...

MEGLIČ (*vzame dve slami v roke*): Prav praviš, tudi križ je kriv! Toda kakšen križ? (*Prekriža dve slami v roki, ju prime s kazalcem in palcem levice in z desno nalomi krake v obliki kljukastega križa*): Vidiš, ta križ, ta kljukasti polomljeni križ je kriv naše nesreče... Njemu bi se morali vsi uklanjati, njegovemu oboževalcu Herrenvolku služiti vsi narodi sveta kakor sužnji. In naš slovenski narod bi sploh moral izginiti s sveta, pohoditi ga hočejo kakor črva, ki je na poti škornju, ki hoče pomandrati našo zemljo, zemljo, ki je bila naša stoletja in stoletja.

Premolk.

VRHOVNIK (*je pojedel kruh, vzame iz žepa nekaj lističev*): Poslušajte prijatelji! (*Začne čitati z zanosom*):

To so postaje naše križevega pota:
slovo od doma, udarci, ječa, taborišče,
steptana v tla pravica in dobrotā,
verige suženjstva, pot na morišče.

Umrla naša je svoboda, ugasnilo veselje,
ostale so nam samo grenke bolečine,
krvava sled križevega pota pelje
v tujino iz osirotele domovine.

Tam v daljni Poljski, v Šleziji, v Sudetih,
med brati Srbi in med sosedi Hrvati —
povsod vas slišim bridko žalovati
Slovence kakor dečico po umrlih
materah, očetih.

Kje naše ljube, sončne ste vasice,
kje naša polja, gozdi, njive in gorice,
kje naši trgi, naših mest veselje,
naš Bled, naš Kranj, Ptuj, Maribor in Celje?

Vse je utonilo v morju krvi, v morju rdeče
krvi, ki lije iz globoko ranjenega srca našega
ljudstva. Ne opaja se zaman oholi Herrenvolk
in njegovi vodje ob rdeči barvi, simbolu krvi,
ki jo preliva sedaj Evropa pod njegovimi
strojnicami. Že leta 1921 je zapisala krvoločna
roka njih vodje besede: Meščanstvo je z od-
prtimi gobci buljilo v rdeče dekoriran voz, ki
je bil okrašen z zastavami s kljukastim kri-
žem. Toda v delavskih okrajih so se dvigale
tudi neštete pesti iz množic, ki so bile vidno
razjarjene zaradi te najnovejše provokacije
proletariata, ...

DRENİK (ga prekine): Vidite, prijatelji, že tedaj
pred dvajsetimi leti se je dvignila pest, ki bo
edina te rablje človeštva pobila na tla.

*NOVAK (je pokadil svojo cigareto, stopi nekaj
korakov naprej in zamahne z roko):* Sedaj pa

nehajmo z vsem tem modrovanjem! (*Vrhovniku*): Saj si nam lepo deklamiral, naš dragi študent, o naših bolestitih in tegobah. Toda če bomo v tem smislu še dalje premlevali našo usodo, bomo odšli pred strojnice kakor procesija cmeravih bab a ne kot junaški slovenski fantje. Ali ni tako?

VSI (*mu pritrjujejo*): Da! Tako je!

NOVAK: Zakaj, ne varajmo se: vsi smo smrti posvečeni. S to mislijo se moramo sprijazniti hočeš, nočeš, moraš!

LOVRENČIČ (*obstane in skoraj zakriči*): Toda zakaj, zakaj? Tako mladi, zdravi, življenja polni, žejni dela in sreče! Kaj smo zakrivili? Kakšen smisel ima vse to? Ali bo kljukasti križ prej zmagal, če nas Slovence pomore od prvega do zadnjega?

NOVAK (*Lovrenčiču*): Vidiš, dragi prijatelj, razumem tvoj upor, tvoj divji krik po življenju in sreči, a odgovoriti ti ne morem, kakšen smisel ima naše trpljenje. Jaz sem za šalo, dovtip in smeh, a ne za modrovanje. Morda ti Vrhovnik odgovori.

VRHOVNIK (*potegne zopet svoje lističe iz žepa*): Odgovoril bom, le poslušajte! (*Čita z zanosom*): In zakaj to morje krvi, zakaj toliko grenkih solza? Zakaj toliko pomorjenih otrok,

žená, starčkov, bolnikov? Zato, ker se je veliki Belcebub zaklel, da si hoče svet podjarmiti. In je vstal z veliko vojsko in siplje ogenj z neba na zemljo. In misli, da bo vse pokončal. Iz strahot te morije, iz smrtne groze, ki v njej drgeta vse človeštvo, iz morja krvi in solza bo vstal nov dan, ko bo krvooločna zver premagana in se bo zrušila v svoje brezno. Človeštvu bo tedaj napočil nov, srečnejši, pravičnejši čas... Morje krvi in solzá, ocean bolečin in gorjá nas loči od njega, a prišel bo čas

in v njem kot v zibelki spi naš dan vstajenja, ko v zlato krono bo pretil se trnjevenec in vstal bo novi Človek — naš Slovenec...

NOVAK: Dobro si povedal, naš veliki idealist! A učinek tvojih lepih besed in verzov? — Slovesno žalostni smo. Zakaj? Ker smo na smrt obsojeni, lačni in žejni in nas zebe na vse pretege. Če je bil kdo v lepih starih časih obsojen na smrt in je čakal nanjo, je bila to gostija v primeri z našo klavrnostjo. Le pomislite, kako so ga negovali in pitali tisti večer, preden mu je dal rabelj zanko za vrat! — Gospod ropar, morilec ali veleizdajalec, kaj bi blagovolili za večerjo? — so ga vpraševali od vseh strani. Ali goveji zrezek z jajčkom,

ali pečenko s solato? Ali morda kranjsko klobaso z zeljem? — Prosim! In je večerjal in se mastil z vsem, kar mu je srce poželelo, grešnik nemarni. Drugi dan so vsi časopisi prinesli točen opis njegove zadnje večerje. Poleg jedače je dobil še polič vina, cvička, rizlinga, kar si je pač izbral. Buteljko jeruzalemca, silvanca ali muškateljca, kakor mu je dišalo. In še šampanjca bi mu dali iz usmiljenja, da se mora proti svoji volji odpraviti na oni svet. Pa je kandidat za oni svet — včasih vse te dobrote odklonil in zahteval frakelj za frakljem jeruša, ker mu je bolje dišal. Nato: Kaj bi kadili, gospod, najfinejše smotke s pasom, cigarete kakršne koli ali pa morda pipico tobaka? Ali pa morda gospod čikajo in jim bomo tudi klobaso tobaka za čikanje preskrbeli. In nazadnje so ga vprašali, sitega in napitega, ali ima še kako željo. In so mu vse izpolnili, razen če je hotel z rabljem bratovščino piti ali ga celó obriti. — To ne! — so dejali, zakaj, kdo bi sicer eksekucijo izvršil, če bi takle rokodelec pri bratovščini prišel ob nos ali pri britju celó ob glavo?

VSI (*se smejejo*).

SKALAR (*prisluškuje pri vratih*): Tiho, zopet jih ženejo! Druga partija danes.

Molk. Dolg odmor. Zunaj zopet strojnica v presledkih, posamezni streli in tišina.

LOVRENČIČ (*ki je tudi obstal in poslušal*): Kdaj bo tega konec! Še ob pamet bomo od teh duševnih muk! (*Nadaljuje svojo pot sem in tja.*)

NOVAK: Nikar, prijatelj! Isto nas čaka, če bomo jokali ali če se bomo smejali. Poslušajte raje kratko predavanje o eksekucijskih sredstvih zoper življenje in telo v starih in novejših časih! Kako so v srednjem veku četrtili in obglavljali na smrt obsojene, vam ne bom razlagal, zakaj menim, da smo si z njimi precej enaki. Takole kot nekako primernejši način spravljanja ljudi na oni svet, so se udomačile vislice in gavge. Pri teh so bile dane možnosti, da si ostal živ, čeprav te je rabelj obesil. Če se je na primer vrv s teboj vred utrgala, si bil prost po pradavnem nenapisanem pravu. Tudi če si bil obdarjen z golšo, ki je bila tako velika, da ti je zadnji trenutek zdrknila glava skozi zanko — prost si bil in zbogom večnost, vsaj za enkrat! V tistih starih dobrih časih si ob takih prilikah dobil gospoda, da te je spremljal na zadnji poti. Včasih je bilo tudi to velikega pomena, da si ušel vislicam. Tako se je konjski tat, ko mu je že zatikal rabelj zanko za vrat nenadoma spomnil, da se mora še spovedati nekega pozabljenega greha. In

mu je sodnik dovolil, da sta z gospodom opravila to v koruzi na bližnji njivi. In sta šla med visoko koruzo. Rabelj in sodnija čakata pet minut, četrť ure, pol ure, uro. Ne gospoda ne tatu od nikoder. Slednjič se sodnik le oju-nači in gre gledat v koruzo. Tam dobi go-spoda sklonjenega z roko ob ušesu nad me-stom, kjer pa, grešnika nemarnega, ni bilo več. Na tihem jo je bil odkuril v zlato pro-stost. Kako, zakaj, kam, kedaj? Gospod so samo majali z glavo na vsa vprašanja: — Ne vem, spovedna tajnost! —

Smeh.

VRHOVNIK: Nehaj nehaj, Novak! Tvoje bese-dičenje je kakor pošasten mrtvaški ples!

NOVAK: Ali v pravem pomenu besede obeše-njaški humor. Pa tudi to prav za prav ne drži. Zakaj nas ne čakajo drage, ljube, sta-roveške vislice, temveč moderne mašince iz škodovih in Kruppovih tovarn. Gospodom je v današnjih časih obešanje prepočasno. Tudi streljanje s puško ne velja več. Strojne puške ali celó avtomatske puške so poslednje mo-derno sredstvo za morijo na veliko. In ni več gospoda, ki bi nas pripravil in spremljal na zadnjo pot. Tam za strojnico leži pijana švab-ska kanalja in opravlja kakor stroj svoje delo. In če te ne preluknja kakor rešeto, da si na

mestu mrtev, pride višji gospod in ti s strelom iz pištole pomore na oni svet. To je kultura človečanstva in pravica novega reda. Pika. In s tem je mojega predavanja konec.

Nihče se ne smeje.

SKALAR: Tihó! Zopet jih slišim! (*Nastavi uho na vrata*): Gredo, gredo, po nas gredo! (*Se naglo odmakne od vrat.*)

Vse umolkne v nemi grozi. Vstopijo se na levo in desno od vrat. Celó DRENÍK je vstal. LOVRENČÍČ je obstal v ospredju na sredi. Ključ zahrešči v ključavnici, zapah udari ob režo. Vrata se odpro.

GLAS NEMŠKEGA VOJAKA: Aber nur schnell, nur schnell! In fünf Minuten müssen Sie wieder heraus!

MARTA LOVRENČIČEVA (*vstopi skozi vrata, elegantno oblečena s klobučkom na glavi. Vodi za roko petletnega fantka. Za trenutek se razgleda po prostoru, nato poleti k Lovrenčiču z vzklikom*): Ciril, moj Ciril! (*Ga objame in zaplaka ob njegovih rami.*)

FANTEK (*je obstal ob vratih in začuden gleda okrog*).

MEGLIČ (*stopi hitro k fantku*): Jožek, moj Jožek! Ali si prišel pogledat k ateku? (*Ga dvi-*

gne v naročje in objame. V so naslednjo sceno se tiho razgovarja z njim držeč ga v naročju.)

LOVRENČIČ: Marta, da si le prišla! Ne joči! Povej, reci le besedico, kaj bo z nami, kaj z menoj!

Vsi se zberejo okrog Marte in Lovrenčiča v polkrogu, odprtem proti gledalcem.

MARTA (z veliko naglico, v presledkih): Rešen si, Ciril, rešen! (Odpre z drhtečimi rokami veliko ročno torbico in vzame iz nje veliko odprto kuverta): Glej, to sem ti izposlovala. (Vzame list iz kuverte in ga izroči Lovrenčiču): Bila sem pri nemškem komandantu in mi je dal tole zate. Beri!

LOVRENČIČ (prebere tiho list): Kaj to pomeni?

MARTA: Tako mi je rekel najvišji komandant: če bi te peljali z drugimi pred strojnice, izroči ta list komandantu odreda. Potem te bodo odpeljali in rešen boš.

LOVRENČIČ: Marta, ti si mi to izposlovala! Nikoli ti tega ne bom pozabil, da si me smrti rešila! (Jo objame in poljubi.)

MARTA (tiho plaka).

LOVRENČIČ (ji dvigne z roko obraz in ji pogleda v oči): Zakaj jočeš, Vesela bodi, da se ti je to posrečilo!

MARTA (*se izvije rahlo iz Lovrenčičevega objema*): Ah, ko bi ti vedel!

LOVRENČIČ (*spravi listino v notranji žep*): Ali ti je bilo težko to izposlovati? Si se morala poniževati, klečeplaziti?

MARTA: Oh, ne, ne ... To ni tisto! ... Kaj bi govorila! Ko boš prost, ti bom vse povedala ...

LOVRENČIČ: Verjamem, da ti je bilo težko se poniževati pred takim krvolokom. Kakšen je prav za prav ta najvišji komandant?

MARTA: Mlad, visok, lep človek kakih tridesetih let. Ima pšeničnožolte lase in brčice. Je gladko počesan in parfumiran. Toda njegove oči! Svetle in mrzle kakor jeklo! Oči, ki ubijajo!

LOVRENČIČ: Kako si prišla do njega?

MARTA: Oh, ne izprašuj! Štiri ure me je pustil čakati v predsobi, od štirih popoldne do osmih zvečer. Šele potem me je sprejel.

LOVRENČIČ: In si morala dolgo moledovati?

MARTA: Oh, ne smem na to misliti! Prosila sem zate, rotila ga, jokala, kričala, klečala, se plazila pred njim kakor črv. In me je poslal zopet na hodnik in me pustil čakati še dve uri ...

LOVRENČIČ: In potem? Ali ti je takoj dal tisti papir?

MARTA: Kaj še! Zopet isto. Bila sem kakor brezumna ob njegovi hladni proračunjeni nedostopnosti. Jokala in vpila sem kakor obu-

panka. (*Premolk. Nato hitro*): O polnoči sem ga preprosila. Napisal je sam na pisalni stroj tiste vrste, podpisal in udaril pečat. Po temnih ulicah sem bežala domov kakor preganjana zver. Vojak, ki me je moral spremiti, me je komaj dohajal... Oh, da si le rešen, da ostaneš živ, moj ljubi, dragi!... (*Ga objame.*)

LOVRENČIČ (*jo globoko presunljivo gleda v oči*): Samo še vprašanje, Marta! Ali se morda nisi ponižala, preveč ponižala?

MARTA (*molči s povešenimi očmi*).

LOVRENČIČ (*jo pusti. Po dolgem odmoru obupano*): Ti molčiš, Marta? Odgovori mi, prosim te, zaklinjam te, odgovori! Za kakšno ceno si mi izprosila življenje?

MARTA: Prosim te, ne vrtaj v to!... Sedaj ni čas, da s temi vprašanji mučiš sebe in mene!

LOVRENČIČ (*glasneje s poudarkom*): A jaz zahtevam odgovor od tebe takoj, na mestu!

NOVAK (*stopi k Lovrenčiču in mu položi roko na ramo*): Ciril, ne razburjaj se! Namesto da bi bil Marti hvaležen, da ti je preskrbela tako rekoč drugi rojstni list, jo pa trapiš s temi bedastimi vprašanji brez vsake potrebe. (*Marti*): Ali ni tako, gospa?

MARTA (*Novaku*): Tudi vi tu, Novak, naš veseli šaljivec? (*Mu da roko.*) Pozdravljeni! Prvi

trenutek nisem nikogar videla razen Cirila. (*Seže vsem v roko razen Skalarju, ki stoji leseno ob vratih in Megliču, ki ljubkuje še vedno svojega sinčka.*) Z veliko muko sem si izprosila dovoljenje, da sem smela med vas. Na vse sem mislila. (*Odpre torbico in deli čokolado in cigarete.*) Prinesla sem vam cigaret in čokolade. (*Lovrenčiču*): In steklenico konjaka, Ciril! (*Izroči Lovrenčiču steklenico konjaka. Nato se obrne k Megliču*): Vam sem pa kar sinčka pripeljala, da ga vidite. Vaša žena me je prosila. (*Vrhovniku*): In vam, gospod Vrhovnik — skoraj bi bila pozabila — vam tole pismo od Vere, vašega dekleta. (*Izroči Vrhovniku pismo.*) Skrijte!

VRHOVNIK (*vzame naglo pismo*): Hvala, gospa! (*Se odmakne od ostalih, pismo odpre in ga čita.*)

MARTA: Tako sem storila, kar sem mogla ...

SKALAR (*stopi tik pred Marto, nekako v zadregi*): Vsem si kaj prinesla, Marta, meni pa še roke ne ponudiš. Ali si huda name? Sicer ne vem, ali bi te vikal ali tikal.

MARTA (*da Skalarju roko*): Oh, zakaj bi vam roke ne dala? In čokolade in cigaret? (*Mu nudi oboje.*) In kar se vikanja in tikanja tiče, naj Ciril odloči (*Stopi k Lovrenčiču in ga prime pod pazduho.*)

LOVRENČIČ (*trudno*): Meni je vseeno, ali se tikata ali vikata.

SKALAR: Hvala, Marta, za vse! Res, nekako nerodno mi je. Odkar ste se poročili s Ciri- lom, vas nisem več videl.

MARTA: Oh, saj to ni dolgo... Štirinajst dni...

SKALAR: Za nas tu je vsak dan cela večnost. Kako je zunaj, gospa?

MARTA: Še so boji okrog mesta. Partizani se drže hrabro, a kaj, ko jih je premalo in ni- majo dovolj orožja! Nemška letala mečejo bombe. Po mestu hodijo nemške patrulje, preiskujejo hiše in gonijo talce v taborišče. Pet tisoč so jih že zgnali skupaj. Včeraj so trosili letake. Pišejo, da bo za vsakega pad- lega Nemca ustreljenih sto talcev...

SKALAR: Strašno!... Torej tudi mi lahko na- redimo križ čez življenje.

MARTA: Ne bodite tako črnogledi! Vsi pravijo, da vas, ki ste tu posebej zaprti, ne bodo po- strelili. Tudi nemški komandant mi je tako nekako namignil....

GLAS NEMŠKEGA VOJAKA (*od vrat, ki so ostala zaprta*): Fertig! Schluss! Kommen Sie heraus! Sonst sperre ich Sie mit der Bagage! (*Rožlja s ključi.*)

MARTA: Iti moram! Zbogom, Ciril, in na veselo

svidenje prav kmalu! Ne vdajaj se črnim mi-
slim! (*Ga objame in poljubi.*)

LOVRENČIČ (*turobno*): Zbogom, Marta, zbo-
gom! Bog ve, ali se bova še kdaj videla!

MARTA (*Lovrenčiču*): Ne budali, fant! Še bova
vesela, srečna in ti boš prost!

GLAS NEMŠKEGA VOJAKA: Na, wird's schon?
Nur schneller, schneller!

MARTA: Oh, saj že grem! (*Daje naglo vsem
roko*): Zbogom, zbogom, vsi! Glave pokonci
in na svidenje v svobodi! (*Megliču*): Sedaj mi
dajte vašega fantka!

MEGLIČ (*poboža zadnjič fantka, ga postavi na
tla in pelje k Marti*): Tako, Jožek, in priden
bodi! In mamico in vse lepo pozdravi!

MARTA (*prime fantka za roko*): Tako, sedaj pa
bova šla!

VSI: Zbogom, zbogom! Pozdravite vse naše!

VRHOVNIK (*ki je stal ob strani, stopi k Marti*):
Recite Veri, da ne mine trenutek, da bi ne
mislil nanjo. Pozdravljam jo iz vsega srca!
(*Da Marti roko.*)

GLAS NEMŠKEGA VOJAKA: Verflucht, wird's
schon oder nicht? Aussi, zum letztenmal!

MARTA (*iznenada objame Vrhovnika in ga po-
ljubi, naglo*): To slovo za vas mi je Vera naro-
čila. Zbogom, zbogom vsi! (*Lovrenčiču*): Cyril,

glavo pokonci in na svidenje! (*Odhiti s fantkom skozi vrata, ki se sunkoma zaľoputnejo, ključ zarožlja in zapah udari v režo.*)

LOVRENČIČ (*je obstal kakor okamenel nekaj trenutkov na mestu, ko je Marta poljubila Vrhovnika. Nato poleti k vratom in kliče*): Marta, Marta! (*Bije s pestmi po vratih.*) Čuješ, samo besedo! Povej mi, pojasni!

Dolg odmor.

LOVRENČIČ (*stopi k Vrhovniku, besno skozi zobe*): Ubil bi te! Kaj imaš z mojo ženo, da te je poljubila? Odgovori! Drugače...

VRHOVNIK: Za Boga svetega, Ciril, jaz vendar nisem kriv! Saj si slišal, kaj je rekla! Vera je tako hotela. Jaz sem tak, kakor da je strela udarila vame...

LOVRENČIČ (*škripaje z zobmi*): Sramota! Kaj takega ni dovoljeno v pošteni družbi! Zadal bi jo!

NOVAK (*stopi k Lovrenčiču, pomirjujoče*): Pomiri se, prijatelj! Mi smo družba na smrt obsojenih, a ne tako imenovana poštena družba. Prižgimo si cigarete in sem s konjakom, da ga naši rablji ne zavohajo!

LOVRENČIČ (*izroči steklenico Novaku*): Na! Pijte in kadite, jaz ne bom. (*Hodi razburjeno zopet sem in tja.*)

NOVAK (*odpre steklenico in pokuša*): Imenitno,

prijatelj! To pogreje. Zebe me namreč kot psa. Sedaj pa, fantje, vsak po vrsti po dva požirka! Vse, kar ostane, pa dobi Ciril, da se potolaži. (*Da steklenico Megliču, ki pije in da steklenico naprej drugim, ki tudi pijejo.*)

LOVRENČIČ: Ničesar nočem več ne videti ne slišati o tem.

NOVAK (*potegne iz žepa cigareto in si jo prižge*): Odlično, fantje! Tako mi še ni dišala cigareta razen tiste pred pol ure. Kakšne sorte pa je? (*Ogleduje cigareto in se zdrzne*): Fej, vse veselje me je minulo — nemška oficirska cigareta je! Proč od mene, satan! (*Vrže cigareto stran in jo pohodi.*)

LOVRENČIČ (*obstane, mrko*): Kakšne cigarete vam je dala?

NOVAK: Takšne pač, kakršne je dobila. Saj to ne pomeni nič! Toda jaz principiелno nemških cigaret ne kadim.

SKALAR (*si je tudi prižgal cigareto in kadi*): Jaz pa je ne bom zavrgel. Podarjenemu konju ne glej na zobe! Kaj pa konjak? Kakšne znamke je? Pokaži, Drenik!

DRENIK (*ki je pravkar pil konjak*): Bo tudi švabska žganjica... (*Izroči steklenico Novaku.*)

NOVAK (*bere etiketo na steklenici*): Eierkognac, firma Stock... In tu piše: Nur für die deut-

sche Wehrmacht! Joj, joj, želodec se mi obrača! (*Lovrenčiču*): Ciril, prav si storil, da vse odklanjaš! (*Nese steklenico k vratom in jo postavi na tla tik vrča za vodo.*)

SKALAR (*vzame iz žepa zavojček čokolade in pogleda napis*): Fantje, tudi na čokoladi stoji napis črno na belem: Samo za nemško vojsko. (*Lovrenčiču*): Tvoja ženica je dobila očitno dobre zveze, da nam je od iste firme prinesla take dobrote!

LOVRENČIČ (*Skalarju grozeče*): Jezik za zobe, gobezdalo!

SKALAR (*Lovrenčiču*): Saj nisem nič slabega rekel. Ti imaš najmanj vzroka se usajati nad menoj, ti, ki si — rešen! (*Zlobno*): Da bi jaz imel tako pisanje v žepu kakor ti, bi pil, kadil in vriskal od veselja. Vsak od nas seveda ni tako srečen kakor ti, da ima tako lepo mlado ženo, da ta žena gre h komandantu in dobi od njega vse, kar hoče.

LOVRENČIČ (*stopi še bližje k Skalarju, grozeče*): Tako, sedaj mi pa odkrito povej, na kaj namigavaš!

SKALAR: Jaz nič ne namigavam. Dejstvo je, da imaš ti edini izmed nas tako rekoč vozni listek nazaj v življenje. Dejstvo je, da ga je tvoja žena dobila od lepo parfimiranega nemškega

komandanta točno o polnoči... Kako se mu je pa ona oddolžila za to ljubeznivost — o tem se boš pa z ljubeznivo svojo ženico pomenkoval, ko bodo nas vseh ostalih kosti že davno trohnele v skupnem grobu...

LOVRENČIČ: Ti pljuješ na poštenje moje žene iz zavisti, ker te je odklonila, ko si lazil za njo, ko je bila že z menoj zaročena.

SKALAR: Ti si mi jo prevzel in jaz ti jo od srca privoščim — tako ženo...

LOVRENČIČ (*skoči proti Skalarju s kretnjo, kakor bi ga hotel udariti s pestjo v obraz, a se nenadoma premisli in se udari s pestjo po čelu*): Ne!... Morda imaš res prav...

NOVAK (*stopi med Lovrenčiča in Skalarja*): No, sedaj naj se ta ljubosumna scena iz Othella enkrat za vselej neha!

LOVRENČIČ: Neha, neha, neha... Lahko tebi to reči! A meni se vrti v glavi in strahotno vprašanje me grize kakor črv... Kaj je žrtvovala moja žena za ta papir, ki me peče in žge kakor živi ogenj... (*Vzame list iz žepa in bulji vanj.*) Še prav prečital ga nisem. Ne morem! Ti, Novak, mi ga prečitaj in razloži mirno, stvarno, natančno! (*Da list Novaku.*)

NOVAK (*vzame list in bere*): Ausweiss... (*Bere mrmraje dalje, nato začudeno*): Ti, tu niti tvoje ime ni zapisano. Kdor ta list pokaže, naj

se prepelje na komandaturo. Tako je napisano. Nič več, nič manj... (*Vrne list Lovrenčiču.*)

LOVRENČIČ (*drži ves čas papir v rokah, se ozre okrog*): Slišali ste, prijatelji, kaj stoji črno na belem. Kaj mislite?

DRENİK: Zvijača, prevara, prekleti svet hudičev! Kamandant te hoče dobiti v svoje kremplje... Švaba prekleti!...

SKALAR: Jaz bi pa za tak papirček dal pol življenja in še ženo povrhu!

NOVAK (*Skalarju*): Sram te bodi! Ne zbadaj mi več siromaka, ki je na pol zmešan od vsega tega! (*Lovrenčiču*): Ne beli si glave zaradi vsega tega, prijatelj! Ta papir je lahko vse ali pa nič. Stori z njim, kar se ti zdi najbolj prav! Če bo sila, ga lahko pokažeš in nihče ti tega ne bo zameril...

LOVRENČIČ: Da, vse ali nič... Umreti ali živeti... (*Sam zase*): Umreti, ko sem si komaj zgradil svoj dom in si vse tako lepo zamislil... To je težko... Marta, Marta — kaj si vse dala za ta mrtvi kos papirja! Za ta kos papirja, ki naj mi bo ključ v življenje! Toda kakšno življenje? Življenje ob tvoji strani, Marta, ki ne boš morda nikoli razumela bridkosti moje ljubezni... Morda mi ne boš upala nikdar pogledati prosto v oči in boš skrivala

do groba v sebi zagonetko prošle noči! Morda je ta kos papirja ključ do počasne strahotne smrti... *(Po kratkem premolku)*: Ne, ne prijatelji! Jaz grem z vami!... *(Raztrga z naglo kretnjo list na drobne koščke in jih razmeče po tleh.)*

Vzkliki presenečenja.

SKALAR *(skoči na mesto, kjer so koščki papirja, poklekne na tla in jih zbira)*: Kaj si storil, kaj si storil, Ciril! To je tako, kakor da si si pognal kroglo v glavo... O bedak, bedak!... Da sem jaz imel to v rokah! *(Vstane, pogleda koščke papirja v pesti in jih zopet spusti na tla)*: Raztrgano, uničeno... Ne da se več popraviti... *(Gre zopet k vratom, dvigne steklenico s konjakom in dolgo pije, česar nihče ne opazi.)*

VRHOVNIK *(stopi k Lovrenčiču in mu ponudi roko)*: Ciril, saj se ne jeziš več name zaradi tistega slovesa?

LOVRENČIČ *(stisne Vrhovniku roko)*: Vse je pozabljeno, kakor da je padlo v grob, dragi, ljubi, idealni naš študent! Daj, da te objamem, prijatelj v bridkosti! *(Objame in poljubi Vrhovnika. Skalarju)*: In ti tam, tudi tebi odpuščam!... Morda si mi prav ti pokazal pravo pot!

SKALAR *(od konjaka omamljen, skoraj jec-*

ljaje): Pravo pot? Katera pot je prava? Včasih sem učil paglavce v šoli tisto staro pesem: Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot? Mož, povejte mi po skušnji, kje se laže ognem zmot! Da, tako je, tako...

NOVAK: Ne igraj šomoštra, strahopetec, ki si se ga na tihem napil! Sezi Cirilu v roko in mu jo poljubi, če imaš še kaj časti v sebi!

SKALAR (*stopi k Lovrenčiču, mu da roko in mu hoče njegovo poljubiti*): Tako... Da bova prijatelja... Za ta in oni svet...

LOVRENČIČ (*mu odtegne roko*): Naj velja tako!

SKALAR: Hvala ti, prijatelj! Vrtil se mi v glavi... (*Gre opotekaje se k vratom.*) Ta konjak je močan kakor hudičevo olje!

NOVAK: Da, tako močan, kakor nemški račun: sto naših glav za eno švabsko bučo. To pomeni: enkrat ena je sto... Kakšna budalost!

VRHOVNIK: Strahota! To je blodna obupanost naroda, ki misli, da bo s tem računom strahoval ves svet. Za eno življenje sto življenj! To se bo še nad njimi maščevalo!

DRENIK: Da! Prišli bodo za nami tovariši, mladi, polni poleta in poguma, neizprosni maščevalci vseh krivic, ki jih ta oholi narod povzroča vsemu svetu. Ti jim bodo dokazali, da tudi tisoč švabskih betic ni vredno ene same naše glave.

VRHOVNIK: Da, za nami bodo prišli tisti, ki bodo tem krvi pijanim zverem sodili pravico. Mi bomo tedaj že mirni in tihi v zemlji in cvetje na naših grobovih bo pozdravljalo novi rod, ki nas bo maščeval. In zato naj nam ne bo težko umreti!

DRENİK: Tako je, Vrhovnik! ... Stopiš tja pred strojnice, prekolneš še enkrat svet in ljudi, ki mu zdaj vladajo, in ni te več. Lepše je tako umreti, kakor mesce in mesce krehati po špitalih in hiralnicah ali pa giniti od gladu in starosti leta in leta ...

VRHOVNIK: Prijatelji, prav je tako! Naši poslednji trenutki bodo kakor krvava zarja, ki oznanja dan. Poslednji žareči ogenj strojnic bo kakor blisk v temi in grozi, ki nam krije nedoumnost naše usode ... Potem utonemo v noč, v črno zemljo ...

TRPIN (*počasi, slovesno*): Da, vsi smo iz zemlje in se povrnemo vanjo. O, naša zemlja, zibka in grob našega življenja! ...

MEGLIČ: Jaz vam pa pravim, naj moli, kdor more! Zakaj pisano je: Usmili se me, o Bog, po svojem velikem usmiljenju!

SKALAR (*ki je prisluškoval ob vratih*): Tihol! Gredo, zdaj gredo! (*Odstopi od vrat.*)

Molk. Ključ zarožlja, zapah udari in vrata se odpro.

GLAS NEMŠKEGA VOJAKA (*divje, odurno*):
Alles heraus! Antreten! Alles liegen lassen!
Nur schnell, nur schnell!

TRPIN: Kaj kriči?

NOVAK: Vsi ven! Vse moramo pustiti tu! La commedia e finita! Komedije je konec. Za mano, prijatelji, in glave pokonci! (*Vtakne roke v hlačne žepe in gre prvi ven. Za njim ostali.*)

MEGLIČ (*polglasno moli*): Oče naš, kateri si v nebesih...

DRENIK (*odhaja zadnji in zakliče na vratih*):
Zapojmo fantje, da ne bodo mislili, da nas je strah!

Takoj zapoje pesem Hej Slovani, preprosto, neuglašeno, kakor jo pač znajo. Čez nekaj trenutkov vstopi v prostor človek v raztrgani uniformi z nemško kapo na glavi in z brezovo metlo v roki. Metlo odloži in začne znašati nahrbtnike in cule v kot na kup. Zunaj se izgublja pesem Hej Slovani v daljavo. Človek začne z brezovo metlo pometati slamo na kup. Zunaj zareglja zamolklo strojnica in pesem ugasne.

Zastor počasi pade

OPOMBE

Dramo Volkodlaki je uprizoril prvič gledališki kolektiv iz Ptuja dne 6. junija 1946 na množičnem sestanku internirancev na Borlu. Režijo je vodil poklicni igralec tov. Hinko Košak. Krstna predstava in reprize v ptujskem gledališču so nudile dovolj gradiva za opombe, ki slede.

SPLOŠNO

Igra je veristična, stvarna in vsebuje dogodke, ki so se vsaj v glavnem v resnici odigrali v prvi dobi okupacije 1941. Zato jo je treba igrati naravno, ne izumetničeno, brez deklamacij, brez pretiravanja. Dva svetova se borita med seboj: nemški okupator s svojimi gestapovci in nemčurskim županom, s svojo oholostjo in grabežljivostjo na eni strani, na drugi pa mali slovenski človek, kmet, študent, mati in žena s svojo skromnostjo, vdanostjo, vztrajnostjo in nezlomljivo vero, da bo zmaga pravica nad krivico, da bo izšel naš človek iz te borbe kot zmagovalec. Velika osvobodilna borba slovenskega naroda proti okupatorju že pobliskava s prvimi žarki v mračno tragedijo male slovenske družine.

Nemec je bil tujec, smrten sovražnik naših zavednih ljudi. Marsikdo se bo vprašal, čemu v igri toliko nemških stavkov, ki jih morda mnogi ne bodo razumeli. Prav ta sovražnikov nerazumljivi jezik in duh je tisto, kar naj vzbudi v gledalcih vso tisto grozo in trepet in vse občutke, ki so pretresali naše ljudstvo, ko je udril sovražnik leta 1941 na našo zemljo, da bi jo zaslužnil. Zato naj se nemško besedilo obdrži.

Da bodo posamezni nemški stavki in izrazi razumljivi igralcem, sledi nemško besedilo v slovenski transkripciji, v kateri so naglašeni samoglasniki natisjeni z debelejšimi črkami. Razumljivo je, da nemška izgovarjava zlasti samoglasnikov ne odgovarja naši slovenski. Toda povsod se bo našel kdo, ki bo igralcem vsaj približno mogel povedati izgovarjavo nemških tujk.

Sledi v vrstnem redu po dejanjih in prizorih izgovarjava in prevod nemških izrazov in stavkov.

I. DEJANJE

1. prizor

Izgovarjava: Ahtung! Ahtung! An ale unterštajrišen bauern und arbatjer! Unser firer Adolf Hitler hat dem šef der civilfervaltung in der Unterštajermark Iberrajter di parole gegeben: Mahen si mir dizes land vider doječ!

Prestava: Pozor! Pozor! Na vse spodnještajerske kmete in delavce! Naš vodja Adolf Hitler je šefu civilne uprave na Spodnjem Štajerskem Uiberreitherju dal parolo (nalog, geslo): »Napravite mi to pokrajino zopet nemško!«

3. prizor

Izgovarjava: Aufmahen! Aufmahen! Aufmahen! Sofort! Auf! Sonst krahts!

Prestava: Odprite! Odprite! Odprite! Takoj Odprite! Sicer bo pokalo!

5. prizor

Izgovarjava: Hajl Hitler!

Prestava: Živel Hitler!

Izgovarjava: Ana Zeršen, komen Si heraus!

Prestava: Ana Seršen, pridite ven!

Izgovarjava: Na servus! Si ist virklih ser šen!

Prestava: No, lepa je ta! Res je zelo lepa! (Besedna igra, ko gestapovec veže priimek Seršen s pojmom »zelo lepa«, kar v nemščini zveni enako.)

Izgovarjava: Ruel! Virds oder virds net?

Prestava: Mir! Ali bo, ali ne bo?

6. prizor

Izgovarjava: Halt! Hergeben!

Prestava: Stoj! Dajte sem!

Igovarjava: Ver ist den das?

Prestava: Kdo je to?

Izgovarjava: Ajn libhaber fon ir.

Prestava: Neki njen ljubimec.

Izgovarjava: Vas sagt si?

Prestava: Kaj pravi?

Izgovarjava: Nihts. Ir gelibter, mid dem si ajn kind
hat.

Prestava: Nič. Njen ljubimec, s katerim ima otroka.

Izgovarjava: Ah so! Ajn kind! Der klajne?

Prestava: Ah, tako! Otroka? Ta malček?

Izgovarjava: Ja, ja, natirlih!

Prestava: Da, da, naravno!

7. prizor

Izgovarjava: Fajne marke, vas?

Prestava: Odlična znamka, kaj?

Izgovarjava: Mitgeen lasen!

Prestava: Bi bilo vzeti s seboj.

Izgovarjava: Selbstferstendlih.

Prestava: Se razume!

8. prizor

Izgovarjava: Ge-ma! (Dialekt.)

Prestava: Pojdimo!

Izgovarjava: Nemens den aparat mit!

Prestava: Vzemite aparat s seboj!

Izgovarjava: Also ge-ma, ge-ma!

Prestava: Torej, pojdimo, pojdimo!

II. DEJANJE

3. prizor

Izgovarjava: Frojlajn Grete!

Prestava: Gosposdična Greta!

Izgovarjava: Gemajndeamt.

Prestava: Občinski urad.

Izgovarjava: Birgermajster.

Prestava: Župan.

Izgovarjava: Gevezen.

Prestava: Bilo je.

4. prizor

Izgovarjava: Ah, vas!

Prestava: Eh, kaj!

Izgovarjava: Kinderhajm und šlus mit jubel!

Prestava: Dečji dom in konec s slavo!

Izgovarjava: Fond cur festigung des dojtums in der Unterštajermark.

Prestava: Fond za utrjevanje nemštva na Spodnjem Štajerskem.

III. DEJANJE

2. prizor

Izgovarjava: Šlislih vird di identitet der gajsteskranken Margareta Seršen mit der forgefirten person amtlih festgestelt.

Prestava: Končno se uradno ugotovi istovetnost duševno bolne Marjete Seršen z osebo, ki je bila sem pripeljana.

Izgovarjava: Genigt das?

Prestava: Ali to zadostuje?

Izgovarjava: Mahen si šlus!

Prestava: Zaključite!

Izgovarjava: Di sahe ist erledigt.

Prestava: Zadeva je končana.

Izgovarjava: Ge-ma alte!

Prestava: Pojdimo, stara!

6. prizor

Izgovarjava: Hir varten!

Prestava: Tu počakajte!

8. prizor

Izgovarjava: Hilfe, kameraden!

Prestava: Na pomoč, tovariši!

Z N A Č A J I

Anica je ponosna lepa ženska, zavedna Slovenka, ki prezira z dna duše Zajška in gestapovce. Ljubi nad vse svojega sinčka, svojega zaročenca Ivana in svojo živčno bolno mater. Izguba sinčka jo močno pretrese, a je vendar ne stre povsem. V III. dejanju je tudi na zunaj vsa druga, potrta, neskončno žalostna. Srčna bol zaradi izgube otroka in matere jo je globoko zadela, a njenega ponosa in prezira proti Zajšku ji ni vzela. To čustvo včasih z elementarno silo bruhne na dan.

Meta je psihopatičen značaj. Njeni strahotni prividi so posledica njenega misticizma, vojnih grozot in njene duševne bolezni. Vdor Zajška in gestapovcev v njen tihi dom, izguba Anice in preteča izguba vnuka jo vržejo povsem iz ravnotežja v duševno zmedenost in jo navdajajo s samomorilnimi mislimi. Petrčka zelo ljubi. V III. dejanju je duševno povsem izgubljena. Kot edini spomin živi v njeni bolni duši samo še Petrček. Metina vloga je zelo težka in zahteva izrednega študija ter poglobitve v razkrajajočo se psiho živčno bolne ženske.

Petrček je otrok, ki lahko tudi brez besede odigra svojo vlogo. Izključeno je, da bi ga nadomestila kaka lutka razen v 9. prizoru v drugem dejanju, ko ga pri-
nese Kopše mrtvega v ruto zavitega na oder. Tipkarica naj ga pogleda v tem prizoru tako, da ga zakrije gledalcem, ko se skloni k njemu in mu odkrije obraz.

Ivan je krepak zdrav značaj, ves prepojen z vero v končno zmago slovenskega ljudstva nad okupatorjem. Iskreno ljubi Anico, ki jo bodri in dviga v težkih urah. Ivan je bodoč navdušen borec v partizanskih vrstah in glasnik osvobodilne borbe.

Kopše je stara slovenska korenina, kmečki človek, ki dobro umeva osvobodilni pokret. Ne prenašli se nikdar in je v svojih kretnjah in govoru preudaren, miren, počasen a odločen.

Zajšek je pristen tip okupatorskega hlapca. Nastopa samozavestno, oholo in je ves zaverovan v nemško zmago. Naj ne bo preglasen. V svojih kretnjah naj posnema svoja tovariša gestapovca v vsem zlasti v krutosti in neizprososti proti slovenskim ljudem. Je tudi zloben in maščevalen zlasti proti Anici, ki jo do konca obožuje.

Tipkarica je plaha pisarniška duša, v kateri še ni povsem zamrla ženska rahlodušnost in usmiljenje s trpečimi ljudmi.

Gestapovca sta neskončno vzvišena nad vsemi drugimi. Še na pomagata Zajška gledata s prikritim prezirom in mu to dasta tudi čutiti, kar on pasje ponižno jemlje na znanje. Ne kričita razen v gotovih trenutkih, ne mahata z rokami in sta v vsem tipični zverini, ki z naslado vršita svoj krvniški posel.

TEMPO IGRE

Tempo igre naj ne bo prenašljen. Hitro naj se odigra konec 6. prizora v II. dejanju ter začetek 8. prizora v III. dejanju tik do trenutka, ko ostane Kopše sam na odru.

Začetek II. dejanja naj se igra počasi, vsa strahotna zapuščenost opustošenega doma naj prihaja do izraza. Enako naj odigra Kopše zaključek igre v počasnem tempu.

Sicer bo našel režiser dovolj napotkov za odrsko izoblikovanje v igri sami.

STVARI, REKVIZITE IN REALNOST

Ne mučite se z montiranjem pravega radio-aparata v prvem dejanju, ker bo v devetindevetdesetih primerih od sto odpovedal. Na mizi naj bo samo vzorec aparata. Nekdo naj besedilo, ki ga radio objavlja, govori za odrom skozi trombo ali skozi obe dlani, kar povsem zadostuje. Z mitraljezom je tudi križ, ker ima svoje muhe. Če sigurno ne funkcionira, si pomagajte kako drugače. V starih časih smo bili s kladivom na globoko zabite žeblice v deskah na odru in so pokale puške, da je bilo veselje. Danes bodo ljudje že tako iznajdljivi, da bodo tudi brzostrelko nadomestiti s primerno napravo, ki bo oponašala mrtvaško ragljo.

Za vse stvari, ki so v igri potrebne, naj skrbi nekdo, ki sam ne igra, a jo pozna od prve vaje do vprizoritve na odru.

V Ptujju, dne 10. junija 1947.

Dr. Alojzij Remec
Ptuj

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

CS1900

0000060745

